

En långsam sista vals

Urho Kekkonens maktposition enligt Kari Suomalainens politiska
skämtteckningar i Helsingin Sanomat 1978-1981

Svante Thilman

Pro gradu –avhandling
Helsingfors universitet
Institutionen för filosofi, historia, kultur- och konstforskning
Historia (sv.)
Handledare: Björn Forsén, Henrik Meinander
April 2016

Tiedekunta/Osasto - Fakultet/Sektion – Faculty Humanistiska fakulteten		Laitos - Institution – Department Institutionen för filosofi, historia, kultur- och konsthforskning	
Tekijä - Författare – Author Svante Thilman			
Työn nimi - Arbetets titel – Title En långsam sista vals – Urho Kekkonens maktposition enligt Kari Suomalainens politiska skämtteckningar i Helsingin Sanomat 1978-1981			
Oppiaine - Läroämne – Subject Historia (sv.)			
Työn laji - Arbetets art – Level Pro gradu		Aika - Datum – Month and year April 2016	Sivumäärä - Sidoantal – Number of pages 80
Tiivistelmä - Referat – Abstract <p>Urho Kekkonens valdes år 1978 in på sin femte presidentperiod i Finland. Kekkonen hade gått från att ha varit en kontroversiell politiker som med knapp majoritet blivit president, till att vara överlägsen vid senare val. Samtidigt hade han uppnått en stark maktposition inom det finska politiska fältet. Kari Suomalainen var politisk skämttecknare i Finlands största dagstidning Helsingin Sanomat, och hade tidigt blivit en Kekkonen-kritiker. När Kekkonens femte presidentperiod inleddes, hade Kari dock redan visat mera förståelse mot Kekkonens person och gärningar. Bägges positioner hade dessutom etablerats sedan länge.</p> <p>Denna studie utreder, hur Kari på sina teckningar gestaltade Kekkonens maktposition och utövande av makt under Kekkonens sista presidentperiod åren 1978-1981. Ett genomgripande tema i granskningen är Kekkonens avståndshållande gentemot övriga inhemska aktörer. Metoden är kontextanalys, även om Kari synpunkt och infallsvinkel är det viktigaste. Tidsperioden är från och med Kekkonens omval i presidentvalet 1978 till och med Kekkonens avgång på grund av hälsoskäl år 1981. Materialet omfattar 32 av Kari's teckningar, men också övriga samtida tidningar och böcker utnyttjas.</p> <p>Under sin sista presidentperiod tenderade Kekkonen att allt mer sällan allt mer sällan ta del av inrikespolitiska händelseförlopp. Kari skildrar en i förhållande till sina inhemska medpolitiker överlägsen president Kekkonen, som håller avstånd, men rycker till när ett sista avgörande behövs. Mestadels gick sakerna vägen även på detta sätt, men inte alltid, vilket också Kari kom att notera i sina teckningar när det gällde. Direkta konfliktsituationer uppkom mellan Kekkonen och några andra politiker, enligt teckningarna, i början och i slutet av denna betraktningssperiod från presidentvalet 1978 till Kekkonens avgång 1981. Kekkonens maktposition syntes på Kari's teckningar tydligast i och med regeringsförhandlingarna efter riksdagsvalet 1979.</p> <p>80 år fyllde Kekkonen under sin sista presidentperiod. Den höga åldern kombinerat med ett redan långvarigt innehavande av ämbetet, samt en ökad samhällsdebatt kring om det skulle eller inte skulle förbli den sista perioden för Kekkonen, bidrog måhända till att ett antal olika hedersbetygelser presenterades. Allt från och med inledningen av den femte perioden till och med den plötsliga avgången kom varierande instanser med förslag och gärningar i ärendet, i synnerhet koncentrerade dessa sig kring Kekkonens 80-årsdag i september 1980. I samband med Kekkonens avgång kom även Kari att skapa ett verk för att beskriva och hedra Kekkonens karriär och makt.</p> <p>Ibland använder Kari på teckningarna Kekkonens företrädare J. K. Paasikivi och blivande efterföljare Mauno Koivisto för att kritisera Kekkonen och dennes höga position.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Urho Kekkonen, Kari Suomalainen, makt, regeringsförhandlingar, födelsedag			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Institutionen för filosofi, historia, kultur- och konsthforskning			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Metod, avgränsning, frågeställning samt presentation av materialet	3
1.2 Tidigare forskning och forskningslitteratur.....	5
1.3 Ett verktyg till att behärska de makthavande – satiren	8
1.4 Tidiga skämtteckningar i Finland	9
1.5 Från nationsbygge till vardagsiakttagelser	10
2. Kari, Kekkonen och den politiska satirens tradition	12
2.1 Från fosterlandskämpe och krigsveteran till republikens gycklare	13
2.2 Kekkonen och övriga centrala karaktärer i Kari's produktion.....	14
2.3 Extremisten växer sig upp till en etablerad statsman.....	16
2.4 Kekkonen i den politiska satiren	18
3. Den främsta bland sina gelikar	21
3.1 Drömmarna som inte går i uppfyllelse.....	21
3.2 Samlingspartiet försöker förgäves	25
3.3 Rödmyllan tar över.....	30
3.4 Inget konkret sker utan Kekkonens närvaro.....	33
3.5 Stundvis lyckas Kekkonen inte undvika konflikter	39
3.6 Kekkonens sjukskrivning botar regeringskrisen.....	44
4. Makt, karriär samt 80-årsjubiléet	47
4.1 Rikets fader och urberg.....	47
4.2 Födelsedagsfestligheterna manifesterar den överlägsna makten.....	53
4.3 En etablerad och målmedveten äldre statsman.....	60
4.4 Folkets favorit och samtalsämne	64
4.5 Riksäpplet faller ner	68
6. Slutsatserna.....	71
Käll- och litteraturförteckning.....	73
Källor	73
Otryckta källor.....	73
Otryckta avhandlingar.....	73
Tryckta källor.....	73
Tidningar och tidsskrifter	76
Internetkällor	77
Intervjuer	78
Audiovisuella källor	78

Forskningslitteratur.....	79
---------------------------	----

1. Inledning

"Hur jag känner mig? Likt en man, som gått miste om en guldgruva."

Så ryter Kari Suomalainens alter ego vid ett porträtt av Urho Kekkonen år 1956 när den sistnämnda precis blivit vald som president för Finland. Denna scen skildrade Kari på en politisk skämtteckning i dagstidningen Helsingin Sanomat, där han verkade som dylik tecknare kring nyhetsparodi (Bild 1).¹ Som statsminister innan presidentskapet hade Kekkonen (agrarförbundet) redan hunnit bli en ofta förekommande karaktär i Karis teckningar.² Tidens kutym var dock att statsöverhuvud inte offentligt kritiserades.³

¹ Helsingin Sanomat 17.2.1956.

² Agrarförbundet bytte namn till centerpartiet år 1964.

³ Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 18.3.2016: Det var rentav ett majestätsbrott.

(Bild 1) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Finland höll på att återhämta sig från andra världskriget, som avslutats ett drygt decennium tidigare. De samhälleliga omständigheterna stabiliserades, vilket också gav upphov till större friheter på mediefältet, som, likt samhället i övrigt, var inne i en brytningsperiod. Kari kunde därmed trots allt fortsätta skildra Kekkonens karaktär och göromål även efter att denne blivit president.

Kekkonen (1900-1986) kom, efter en knapp seger i valet 1956, att i totalt fyra repriser bli omvald som republikens president.⁴ Genom alla dessa år fortsatte Kekkonen att ständigt och regelbundet förekomma även i Kari (1920-1999) teckningar. Inför valet 1978 nominerade de flesta riksdagspartierna snabbt Kekkonen som sin kandidat, och Kekkonen vann valet med större marginal än någonsin tidigare.⁵

Fram till Kekkonens omval 1978 hade såväl presidentens som Kari positioner sedan länge varit etablerade: Kekkonen som suverän härskare i landet samt garant för de ”goda och vänskapliga relationerna” mellan Finland och forne fienden i krigen, östra grannlandet Sovjetunionen – Kari som nyhetsparoditecknare i landets största dagstidning samt den så gott som enda aktören som offentligt fick kritisera presidenten samt rådande utrikespolitiska omständigheter.⁶ Man kunde säga, att bägge av dessa parter behövde varandra: Kari lär ha beskrivit säg själv som president Kekkonens gycklare (hovinarri, fi). Dessa två kan anses ha livnärt varandra.⁷ Två tungviktare på motsatta sidor av det offentliga fältet kände respekt för varandras arbete. Som ett tecken på detta kan ses att Kekkonen utnämnde Kari till konstnärsprefessor år 1977.⁸

Sin femte presidentperiod satt Kekkonen inte till slut: på grund av hälsoskäl var han tvungen att avgå från ämbetet hösten 1981 i en ålder av 81 år. Det var inte förrän nu Kari konkret egentligen gick miste om sin ”guldgruva”, vilken han dock återvände till ännu

⁴ I den avgörande omgången i valet 1956 noterades statsminister Kekkonen för 151 elektor mot 149 för riksdagens talman, socialdemokraternas K.A. Fagerholm; Kekkonen omvaldes genom elektorsval åren 1962, 1968 och 1978, samt via en undantagslag år 1974.

⁵ 259 av 300 elektor röstade på Kekkonen.

⁶ Vänskaps-, samarbets- och biståndspakten, som slöts mellan de tidigare fienderna Finland och Sovjetunionen, var enligt Meinander (2006, 190) så omfattande såväl inom utrikes- som inrikespolitiken, att den rentav bildade en bilaga till den finska regeringsformen; Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 18.3.2016 och Rastas, Jukka intervju, Åbo 18.3.2016: Kekkonen kunde – i och med Kari – bortdöma beskyllningar om att Finland löd under Sovjetunionen samt att offentlig diskussion begränsades.

⁷ Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 3.2.2016.

⁸ Porvali 1999, 112.

vid till exempel Kekkonens död 1986.⁹ Också Kekkonens avgång kom att inträffa vid en tid då massmedia stod inför en ny brytningspunkt, förorsakad bland annat av mediefältets tekniska utveckling samt återigen ändringar i samhällsklimatet, men Kekkonen hann så gott som in i det sista ännu åtnjuta den gamla tidens privilegier.

På en av teckningarna från tiden tecknar Kari, hur Kekkonen önskade sig en långsam vals som dans.¹⁰ Trots att teckningen i sig anknyter till en dagsaktuell nyhetshändelse, visar sig dansen numera som en metafor till presidentskapet: för att kunna behärska politikens fält, behövde suveräna, men gamla, Kekkonen lugnare tag än vad samtiden vant sig vid när det gällde honom.

1.1 Metod, avgränsning, frågeställning samt presentation av materialet

Syftet med denna studie är att utreda, hur Kari på sina teckningar gestaltade Kekkonens maktposition och utövande av makt under Kekkonens sista presidentperiod åren 1978-1981. Ett genomgripande tema i granskningen är Kekkonens avståndshållande gentemot övriga inhemska aktörer. Metoden är kontextanalys, även om Kari synpunkt och infallsvinkel till det skedda är viktigare än de egentliga händelseförloppen. Tidsperioden för granskningen är från och med Kekkonens omval i presidentvalet i januari 1978 till och med Kekkonens avgång i oktober 1981. Maktaspekten granskas genom två tematiskt-kronologiska helheter, vilka också fungerar som forskningsfrågor samt bildar varsitt processkapitel. Den tredje forskningsfrågan omfattar bägge processkapitlen.

De tematiskt-kronologiska forskningsfrågorna samt processkapitlen är: 1) Kekkonens inverkan på regeringsarbetet och regeringsbildningen, med tyngdpunkt på regeringsförhandlingarna efter riksdagsvalet 1979; samt 2) offentliga, till Kekkonen riktade hedersbetygelser, med tyngdpunkt på hans 80-årsjubileum 1980: hur teckningarna antyder manifestationen av Kekkonens makt via hans karaktär och egenskaper, heders-, minnes- och övriga betygelser samt via hans egna och övriga aktörers handlingar. Den tredje forskningsfrågan är: använde Kari några övriga politiker till att uttryckligen kritisera Kekkonens och/eller hans position.

⁹ *Helsingin Sanomat* 1.9.1986.

¹⁰ *Helsingin Sanomat* 6.5.1979.

Eftersom det inte funnits något utlåtande om att Karis idéer till teckningarna enbart skulle basera sig på nyheter publicerade i Helsingin Sanomat, beaktas även övriga tidningar – såväl inhemska som utländska – i kontextbildandet. Vissa stora till Kekkonen anknyttande nyhetshändelser inkluderade också lokala filialer. Ibland figurerade också färskas böcker som bidragare till den offentliga debatten kring Kekkonen. Även dessa används här för att skapa en helhetsbild om den offentliga kring Kekkonen.

Totalt omfattar källmaterialet 32 teckningar (17 i det första kapitlet, 15 i det andra) publicerade i Helsingin Sanomat 1978-1981. Totalt figurerar Kekkonen i ungefär 70 av Karis teckningar under den nämnda tidsperioden, men resten av dem faller utanför denna avgränsning, som inkluderar teckningar om Kekkonens maktutövande och -position.

Under den sista presidentperioden pågick i offentligheten en debatt om Kekkonens efterföljare, och även Kari deltog i debatten. Dessa teckningar står dock utanför denna studie, ifall inte Kekkonen figurerar, nämns/hänvisas till, eller i övrigt anknyter hit. I regeringsförhandlings- och riksdagsvalsteckningar är det enbart exemplar med direkt eller indirekt anknytning till president Kekkonen, som ingår i forskningen, övriga diton från tiden faller utanför denna granskning.

Språket i teckningarna är finska, men i denna studie analyseras och citeras de på svenska, medan den ursprungliga texten finns i de bifogade teckningarna.

Kekkonen figurerar eller det hänvisas till honom på samtliga av dessa teckningar. Ifall Kekkonen frånvarar, hänvisas det till honom exempelvis per namn (Urho, Urkki) eller så att teckningen utspelar sig på gården till presidentens tjänstebostad, Villa Ekudden, som naturligtvis är en ofta förekommande miljö i teckningar som behandlar Kekkonen. Beroende på sammanhanget utspelar sig handlingen i de frågavarande teckningarna (oftast) antingen i Kekkonens arbetsrum eller på bostadens framsida. Ibland beskådar Kekkonen förvånad och/eller förargad handlingen på gården från sitt arbetsrums fönster. Akronymet UKK, från namnkombinationen Urho Kaleva Kekkonen, hade redan tidigare blivit en etablerad förkortning för Kekkonen, och figurerade ibland som en skylt på teckningarnas Ekuddens dörr. Från och med valet 1978 började ”UKK” i större grad användas också av tidningspressen.¹¹

¹¹ Porvali 1999, 112; Dock hade förkortningen använts redan tidigare, t. ex. som namn på överenskommelser (UKK-avtal) om inkomstpolitiska helhetslösningar genomdrivna av Kekkonen i början av 1970-talet (Meinander 1999, 445-446).

Riksdagshuset i Helsingfors och flygfältet (antagligen Helsingfors-Vanda) är skådeplatser i några av teckningarna. Riksdagshuset förekommer åtminstone i anknytning till presidentvalet 1978, medan flygfältet – naturligt nog – är ett av ställena där Kekkonen emottar utländska gäster. Somliga scener utspelar sig utanför Helsingfors eller rentav utomlands, men detta beaktas vid behandlingen av varsin ifrågavarande teckning.¹²

1.2 Tidigare forskning och forskningslitteratur

Jukka Rastas pro gradu -avhandling *Vartio varjoja vastaan : Karin kuva suomettumisesta Kekkosen presidenttikaudella* från 2014 går genom hur finlandiseringen under Kekkonens presidentskap framställdes i Karis teckningar.¹³ En del av teckningarna är från Kekkonens sista presidentperiod, men behandlar dem ur en annan synvinkel än vad denna studie gör: Rastas beskådar teckningarna ur finlandiseringens synvinkel, medan denna studie koncentrerar sig på Kekkonens makt.

I sin doktorsavhandling *Karin suomalainen – pilapiirroksset suomalaisuuden legitimaationa* från 1995 analyserar Marja Ylönen den bild Karis teckningar ger om finskheten.¹⁴ Ylönen delar in skämtteckningarna i sex olika kategorier utgående från deras uppbyggnad: överraskning, parallell, ironi, frågeställning-slutsats, metafor, samt öppen innebörd och kombinationshumor.¹⁵ Avhandlingen finns även utgiven som bok under namnet *Karin Suomi: Karin piirroksset suomalaisuuden kuvana*.¹⁶ Kekkonen förekommer i dessa verk, men han och bilden om honom är inte det huvudsakliga betraktningssubjektet.

Utöver dessa finns flera studier om Kekkonen och hans presidentskap, men Karis synvinkel kommer klarast fram i de ovannämnda.

En del av forskningslitteraturen består av Kari-relaterade böcker och texter, en annan av Kekkonen-relaterade böcker och texter, med tyngdpunkten på och händelser i anknytning till Kekkonens sista presidentperiod.

¹² Ylönen 1998, 30-34: Staden i Karis teckningar är (alltid) Helsingfors.

¹³ Rastas 2014.

¹⁴ Ylönen 1995.

¹⁵ Ylönen 1995, 57-94.

¹⁶ Ylönen 1998.

Kari själv beskriver med egna ord om sin karriär i den av Maarit Niiniluoto redigerade boken *Karin ääni*, och berättar även om Kekkonens sista presidentskapsår ur sin egen synvinkel.¹⁷ En annan så gott som självbiografisk presentation om Kari är Seppo Porvalis bok *Kari : tasavallan hovinarri*.¹⁸ I sina samlingsalbum *Ei voi olla totta, Me tulemme taas*, *Meidän sakki*, och *Maxi-Kari : 1000 piirrosta 1951-1985* redogör Kari vid vissa bilder med egna ord om kontexten de uppkommit i.¹⁹

Kari presenteras som en del av den finska skämttecknartraditionen i Olavi Järvis bok *Parhaat pilapiirtäjämme*.²⁰ Efter sin doktorsavhandling utvidgade Ylönen sin forskning till att täcka Finlands hela kända politiska skämtteckningshistoria, från 1800-talet in på 2000-talet i sin bok *Pilahistoria : Suomi poliittisissa pilapiirroksissa 1800-luvulta 2000-luvulle*.²¹

Sari Kivistö har deltagit i forskandet av satirens historia. Kivistö har redigerat boken *Satiiri – johdatus lajin historiaan ja teoriaan* samt tillsammans med H. K. Riikonen skrivit om satirens tradition samt förekomst i Finland i deras bok *Satiiri Suomessa*.²²

Flertalet böcker koncentrerar sig på händelserna under Kekkonens sista presidentperiod samt vägen till den. I denna forskning används främst följande av dessa verk. Böcker som uttryckligen koncentrerar sig på slutskedet av Kekkonens presidentskap är: *Mitä tapahtui Urho Kekkosen viimeiset vaiheet presidenttinä, Näin saatiin presidentti : Raportti Kekkosen kauden päättymisestä ja vuosikymmenen presidentinvaaleista 1982* och Juhani Suomis *Umpeutuva latu: Urho Kekkonen 1976-1981*, där Kekkonens dagböcker finns som utgångsläge.²³ En del böcker jämför presidenters maktutövande och/eller val i olika tider: en sådan är *Presidentin valinta : miten valtionpäämiehet on Suomessa valittu, millaisiin poikkeusmenetelmin valinnoissa on turvauduttu ja miksi presidentin toimikautta jatkettiin kokonaan ilman vaalia vuonna 1973*.²⁴ En helhetsbild av Kekkonens politiska karriär ges exempelvis av Timo J. Tuikka i sitt kapitel till boken *Presidentti*

¹⁷ Niiniluoto (red.) 1990.

¹⁸ Porvali 1999.

¹⁹ Kari 1979; Kari 1980; Kari 1982; Kari 1985.

²⁰ Järvi 1998.

²¹ Ylönen 2001.

²² Kivistö (red.) 2007; Kivistö & Riikonen 2012.

²³ Sainio 1982; Savola (red.) 1982; Suomi 2000.

²⁴ Häikiö 1993.

johtaa : suomalaisen valtiojohtamisen pitkä linja, som också inkluderar beskrivningar om övriga de presidenternas maktbruk.²⁵

Kansakunta rähmällään : suomettumisen lyhyt historia av Timo Vihavainen behandlar Sovjetunionens inflytande på bland annat de finska presidentvalen åren 1974 och 1978 såväl ur de makthavandes som pressens synvinklar, och går även i övrigt genom diverse ämnesrelaterade företeelser från tiden.²⁶ Henrik Meinander skriver i sin bok *Kekkografia - historiaesseitä*, om såväl Kekkonens väg till presidentskapet, maktkampen under den sista mandatperioden, samt om några samtidas senare försök att motivera sina handlingar med hjälp av Kekkonen (därav termen kekkografi).²⁷

Kekkonens trogne co-operatör Keijo Korhonen redogör i sina memoarer *Sattumakorpraali: Korhonen Kekkosen komennossa* om sin långa bekantskap och arbetskarriär vid Kekkonens sida, inkluderandes många betydelsefulla iakttagelser också från de sista maktåren både innerkretsmässigt och vad presidentens kondition gällde.²⁸

Kekkonens vän Kalle Kaiharis memoarer *Kun keinot loppuu niin konstit jää*, bidrar till denna forskning via iakttagelser om Kekkonens makt och hälsa, samt genom att beskriva hur en av Kekkonens många offentliga 80-årsgåvor, UKK-motionsinstitutet kom till. Kaihari var en av drivkrafterna bakom projektet.²⁹

Timo Soikkanen beskriver i *Presidentin ministeriö : ulkoasiainhallinto ja ulkopoliitiikan hoito Kekkosen kaudella. 2. Uudistumisen, ristiriitojen ja menestyksen vuodet 1970-81* om Kekkonens specialintresse för uttryckligen utrikesministeriet.³⁰ Dessutom har Soikkanen själv intervjuat Kari, och för denna studie berättar Soikkanen i en intervju, vad Kari berättat för honom gällande en del av dessa teckningar och sitt förhållande till Kekkonen.³¹

²⁵ Tuikka 2013; Tiihonen *et al.* (red.) 2013.

²⁶ Vihavainen 1991.

²⁷ Meinander 2010.

²⁸ Korhonen 1999.

²⁹ Kaihari 1984.

³⁰ Soikkanen 2008.

³¹ Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 3.2.2016; Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 18.3.2016.

Kekkonens egna tankar kommer fram, förutom via hans dagböcker, även via hans memoarer *Vuosisatani I*, samt boken *Tamminiemi*, som kan ses som något av hans politiska testamente.³²

Mauno Koivisto kom att bli Kekkonens stora utmanare och efterföljare. Koivisto inkluderar tankar om denna maktkamp i sina memoarer *Kaksi kautta*.³³

En väsentlig del av det övriga källmaterialet har funnits på Urho Kekkonens arkiv i Orimattila.³⁴

1.3 Ett verktyg till att behärska de maktavande – satiren

Samhällsstrukturen tenderar att spela en stor roll i förekomsten och framförandet av politisk satir: exempelvis i länder med strikt statskoll och begränsade medborgarrättigheter är humor ett ofta använt sätt att handskas med situationen, även om den bör framställas med hjälp av metaforer. Press- och yttrandefrihetens grad inverkar på möjligheter att framföra politisk satir, och i länder med hög pressfrihet och stabila samhälleliga förhållanden kan satir framföras till och med väldigt öppet. Även länders storlek och geopolitiska lägen inverkar på satirens levnadsutrymme och förekomst.

Satiren, enligt Kivistö och Riikonen, kan kännetecknas av strävan till att:

- framställa verkligheten som kargare än vad den offentliga bilden uppger;
- påverka sin läsare: varnar för att enbart på grund av deras position tro på auktoriteter – snarare uppmanar satiren att misstro allt som lyfts upp på en piedestal;
- kort sagt fästa uppmärksamhet vid och inverka på oangelägenheter.

Nyanser som dessa bildar skillnader mellan satir och andra humorgenrer, exempelvis komedi.³⁵

³² Urho Kekkonen, päiväkirjat 1978-81, Urho Kekkonen arkisto, Orimattila; Kekkonen 1981; Kekkonen 1980.

³³ Koivisto 1994.

³⁴ Urho Kekkonen arkisto, Orimattila.

³⁵ Kivistö & Riikonen 2012, 17-20.

Ylönen definierar politiska skämtteckningar med litet liknande kännetecken: ”de anses vara en snabbanalys om stunden de utspelar sig i. De utskiljer i så gott som realtid samhällseliga tvistefrågor och avslöjar ofta kärnan i dem. Kritiken tonas inte ner med vedergällande förklaringar och i skämtteckningar uttrycks även det, som i övrigt ej upplevs vara lämpligt”.³⁶

Satir har ofta och traditionellt förekommit i genrer som skönlitteratur, poesi och skådespel, men även i exempelvis reseskildringar, brev, festbeskrivningar, esséer, dialoger eller avhandlingar. Enligt Kivistö är det väsentligt, att satiren lånar den yttre formen av sin huvudgenre, men att någonting väsentligt förändrats, då verkets stilart är satirisk.³⁷

Som tidiga berömda skämttidningar i Europa nämner Järvi Punch (grundad 1841) i England, Fliegende Blätter (1844) och Simplicissimus (1896) i Tyskland, samt Strix (1897) i Sverige.³⁸ Första världskriget medförde en stor mängd skämttecknarkonst, som förlöjligade krigsherrar, imperialister och nationella stereotypier. Dessa började att utges även i dagstidningar vid sidan om skämttidningar.³⁹

Senare har till exempelvis underhållningsindustrins, -teknologins och –branchens framfart gett upphov till allt fler nya former för satir.⁴⁰

1.4 Tidiga skämtteckningar i Finland

Finlands första egentliga skämttidning Veitikka (utkom 1871), strävade till att hållas ovanför partipolitiken och kritiserade tidens ”svekomaner” hårt. Järvi beskriver, hur censuren ofta tärde på tidningens spaltmängder, och tidningen hölls vid liv ett år.⁴¹ Skämttidningen Pilkkakirves existens blev kort, men uppföljaren Matti Meikäläinen utkom i femton år (1884-99), och var ofta oense med svenskspråkiga Fyren. Enligt Järvi

³⁶ Ylönen 2001, bakpärmen, skribentens egen översättning. Ursprungsdefinitionen lyder enligt följande: ”Poliittinen pilapiirros on pika-analyysi omasta hetkestään. Se erittelee lähes reaaliajassa yhteiskunnallisia ristiriitoja ja paljastaa usein niiden ytimen. Kritiikkiä ei vesitetä hyvittelevillä selityksillä, ja pilakuvissa ilmaistaan sekin, mitä muuten ei pidetä sopivana.”

³⁷ Kivistö 2007, 9.

³⁸ Järvi 1979, 6.

³⁹ ”Kuva, sana, vapaus”, utställningsmanuskript 2016, Päivälehdens museo, Helsingfors.

⁴⁰ Käkälä-Puumala 2007, 172-191.

⁴¹ Järvi 1979, 6

var den under förryskningstiden utgivna Tuulispää (grundad 1903) för tiden Finlands ledande skämttidning. Också skämtteckningarna drabbades av censuren: enligt Soikkanen var det ännu år 1895 ett majestätsbrott att teckna den ryska kejsaren, något man kunde bli häktad för.⁴² Vänsterns och arbetarrörelsens tidiga skämttidningar var Kurikka och Piiska.⁴³ I svenskfinland skrev Guss Mattson samtidskåserier till Dagens nyheter på 1910-talet.⁴⁴

Finland utropade sig självständigt år 1917. Ett inbördeskrig år 1918 lade för en lång framtid sin prägel på den offentliga debattens karaktär och så även satiren i Finland. På 1930-talet anslöt sig stora inhemska dagstidningar till skaran utgivare av skämtteckningar vid sidan om de tidigare i genren verksamma skämttidningarna – dagstidningarna insåg enligt Järvi, hur nödvändigt det var för dem att ha politiska skämttecknare. Tidningarnas fastanställda tecknare gjorde en teckning per dag eller några per vecka.⁴⁵ Enligt senare chefredaktören Janne Virkkunen fick kåseritecknare Oki Räisänen på 1930-talet skämtteckningar att bli en etablerad del av Helsingin Sanomat.⁴⁶ Senare kom skämtteckningar att utnyttjats i krigsföring, men de drabbades också självcensur.

1.5 Från nationsbygge till vardagsiakttagelser

Det efterkrigstida Finland präglades av en industrialisering delvis försnabbad av det fullföljande betalandet av krigsskadestånden, som uppbackade urbanisering och ekonomiskt uppsving. De samhällseliga förhållandenas stabilisering gav upphov även till ökad pressfrihet och således även friare och större möjligheter till förekomst och framställande av satir – vad inrikespolitik beträffade. I utrikespolitiska frågor var självcensur en vanlig företeelse. Det var i dessa tider Kari Suomalainen inledde sin era som politisk skämttecknare i rikets största dagstidning Helsingin Sanomat.

En hel yrkesgrupp skämttecknare uppstod då dylika bilder blev en allmän del av flera dagstidningar. Till Karis samtida kollegor hörde främst Olavi Hurmerinta (under pseudonymen O.H.) i samlingspartiets tidning Uusi Suomi, Ilmari Nykänen (Ilmari) i

⁴² Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 18.3.2016.

⁴³ Järvi 1979, 6-7.

⁴⁴ Zilliacus 2014, 7-14.

⁴⁵ Järvi 1979, 9.

⁴⁶ Virkkunen 2013, 250.

yttervärnsterns tidning *Kansan Uutiset*, Tapani Kovanen (Stefan) i SDP:s *Sosiaalidemokraatti*, samt Georg Engeström (GEM eller Gee) i *Hufvudstadsbladet* och i centerpartiets *Suomenmaa*.⁴⁷ Sett till teckningarnas kärnfulla natur och den utsträckning deras synlighet fick bland samtiden kan Karis och hans kollegers skämtteckningar jämföras med 2010-talets mikroblogger och memer på internet.

Ylönen förankrar de politiska skämtteckningarna till den finska satirens historia: trenderna i bilderna varierade från 1800-talets konkurrens mellan ledarna och deras idéer till förhandlingar för att pussla ihop olika partiers motstridiga agendor, tills det i slutet av 1900-talet började handla om en kamp mellan människan och marknadsekonomin.⁴⁸ Kivistö och Riikonen undertecknar tanken på att satir omkring och efter millennieskiftet ofta gått ut på marknadsekonominns ökade roll i vardagslivet, men påpekar samtidigt att massmediernas framfart gett upphov till allt nyare utspelningsformer för satir.⁴⁹

Förvandlingar i samhällsstrukturen, och där till eller vid sidan om de uppkomna fritid, ekonomiskt uppsving och pressfrihet har alla på sitt sätt bidragit till hur politisk satir ser ut idag samt hur det går att framföra.

⁴⁷ Ylönen 2001, 263; *Kansan Uutiset* uppstod år 1957, när partitidningarna *Työkansan Sanomat* och *Vapaa Sana* lades ihop; *Suomenmaa* hette *Maakansa* fram till år 1965.

⁴⁸ Ylönen 2001, 14-415.

⁴⁹ Kivistö & Riikonen 2012, 393-420.

2. Kari, Kekkonen och den politiska satirens tradition

Kari Suomalainen (1920-1999) verkade som politisk skämttecknare under pseudonymen Kari i Finlands största dagstidning Helsingin Sanomat 1950-1991. Urho Kekkonen (1900-1986) kom att bli en regelbundet förekommande figur i Kari's teckningar, som baserade sig på nyhetsparodi och publicerades på tidningens ledarsidor. Kekkonens presidentskap präglades av inrikes- och utrikespolitisk maktkamp, genom vilken han blev något av en enväldshärskare i Finland och något av förtroendegaranti för relationerna till det östra grannlandet Sovjetunionen. Tidens anda trogen tvingades Kari i det stora hela nöja sig med att främst kommentera inrikespolitiska händelser. Kari tangerade ibland Sovjetunionen och till landet anknytande företeelser i sina teckningar, vilket Kekkonen i slutskedet av nattfrost-affären 1959 i varnande grad hänvisade till i ett tal.⁵⁰ Kekkonen skall också vid ett radiotal ha önskat sovjetisk förståelse gentemot finska skämttecknare och kåserister.⁵¹

Då Kekkonen för första gången inledde sitt presidentskap var kutymen att statsöverhuvudet ej häcklades offentligt, något Kari var sorgsen över då statsminister Kekkonen hade varit en ofta förekommande figur i hans teckningar.⁵² Kekkonen kom dock att även som president figurera i Kari's teckningar och i och med att så väl Kari som Kekkonens positioner etablerades, förändrades även stilen med vilken Kari behandlade Kekkonen i sina teckningar. Två tungviktare på motsatta sidor kände respekt för varandras arbete, som ett tecken på detta kan ses att Kekkonen utnämnde Kari till konstnärsprofessor år 1977.⁵³ Kari kom också att någon gång bli inbjuden av Kekkonen till presidentens självständighetsbal, men utöver några enstaka brev förekom det enligt Kari inte någon desto vidare privat kontakt dessa två emellan, dels eftersom Kekkonen var cirka 20 år äldre än Kari.⁵⁴

⁵⁰ Ylönen 1995, 11; Nattfrostskrisen påbörjades med Sovjetunionens oro över VSB-paktens framtid ifall trenden med starka, av president Kekkonen oberoende regeringar i Finland fortsätter från den nyss utnämnda (Jussila et al 2006, 271).

⁵¹ Virkkunen 2013, 251-252.

⁵² *Helsingin Sanomat* 17.2.1956.

⁵³ Porvali 1999, 112.

⁵⁴ Niiniluoto 1990, 42-49.

2.1 Från fosterlandskämpe och krigsveteran till republikens gycklare

Kari var ung då han deltog i andra världskriget och hade anammat fennomani i sin släkt. Han var inte rädd att försvara finska ideér om suveränitet i sina teckningar, inte heller då han började på Helsingin Sanomat efter att kåseritecknaren Oki Räisänen avlidit.⁵⁵ Mot denna bakgrund är det inte så konstigt att Kari hyste ett visst agg mot hur ”finlandiserat” relationerna mellan Finland och Sovjetunionen sköttes efter andra världskriget.⁵⁶ Enligt Ylönen framställdes Kekkonen av Kari som huvudskurken bakom de finsk-sovjetiska affärerna under Kekkonens statsministertid och första presidentperioder, innan Kari attityd med tiden förändrades i en mer förståelig riktning vad Kekkonen beträffar.⁵⁷ Kekkonen å sin sida kunde använda Kari som exempel för att landet inte alls var finlandiserat – annars hade ju Kari hamnat vara mer försiktig i hurdana tidningar han utgav.⁵⁸

Nationalistiska åsikter var slutligen det som kostade Kari anställningen på Helsingin Sanomat. Under 1980-talet började en del av hans teckningar inkludera allt mer främlingsfientliga element och slutligen lämnade han tidningen år 1991 efter att den inte gått med på att publicera en teckning, där ett gäng asylsökande somalier vid gränsen brustit ut i skratt då de blivit tillfrågade om visum. Dåvarande chefredaktör Janne Virkkunen har senare uppgett att orsaken till att låta bli att publicera inte var teckningen i sig, snarare det, att samma motiv hade förekommit i flera repriser under en kort tid. Kari beslöt dock att lämna tidningen.⁵⁹ Enligt Virkkunen hade utgången kunnat vara annorlunda, ifall saken diskuterats med Kari innan det nekande beslutet om publicering.⁶⁰ Tidigare hade Kari brukat besöka chefredaktören på redaktionen med sina förslag, och chefredaktören hade sällan något att anmärka på, men under Virkkunens tid som chefredaktör tenderade besöken att utebli.⁶¹ Kari fortsatte ännu sin karriär som tecknare i små landsortstidningar.

⁵⁵ Ylönen 2001, 264.

⁵⁶ Klinge 1999, 455: Begreppet hade börjat förekomma i några artiklar i Väst-Tyska tidningar i början av 1960-talet.

⁵⁷ Ylönen 1998, 55.

⁵⁸ Rastas 18.3.2016.

⁵⁹ Ylönen 1998, 22.

⁶⁰ Virkkunen 2013, 255.

⁶¹ Porvali 1999, 114; Virkkunen 2013, 253.

2.2 Kekkonen och övriga centrala karaktärer i Karis produktion

Karis skämtteckningsreppertoar inkluderade flertalet ofta förekommande personer, karaktärer, byggnader och mer abstrakta företeelser, vilka vid behov kunde anpassas till teckningarnas värld.

Kekkonen är självfallet den oftast förekommande figuren åtminstone i denna studies teckningar, och i den sista presidentperiodens bildrepertoar bär han allt oftare mörk cylinderhatt och presidentiella symboler samt emblem kring halsen. Det hårlösa huvudet var allt sedan början en viktig del av Kekkonens karaktäristik på teckningarna, och egenskapen fungerade så väl som ett igenkänningstecken som ett verktyg i vissa teckningars handling.

Utöver Kekkonen figurerar diverse av tidsperiodens övriga inhemska politiker ofta på teckningarna. Samtliga är män, och likt Kekkonen bär de utöver vissa undantag oftast mörk kostym. Under termen ”övriga inhemska politiker” uppträder i de betraktade teckningarna regelbundet centerens Johannes Virolainen och Paavo Väyrynen samt socialdemokraternas Mauno Koivisto och Kalevi Sorsa. Ibland förekommer till exempel utländska statsöverhuvud eller finska fotgängare. Kari har själv beskrivit, att i den sagovärld han skapat, liknar karaktärerna sin förebild mer än vad dessa själv gör.⁶²

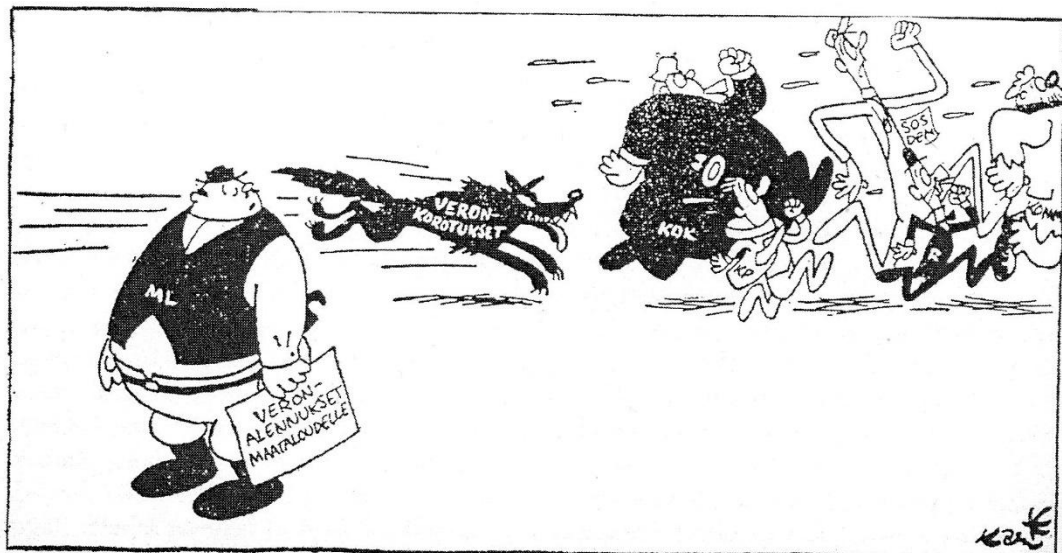
På teckningarna är 1) Virolainen en lång och smal ljushårig figur med envisa och kontroversiella påpekanden, 2) Väyrynen en medellång och framfusig ung politiker med strävan uppåt – hans cylinderhatt är ofta några nummer större än sina gelikars – och Kari förknippar på teckningarna ofta Väyrynen med dennes kända uttryck om att sova på saken, 3) Koivisto en lång, självmedveten gallupledare som oftare funderar än uttalar sig. Ett kännetecken för honom är en svart hårtofs, som i verkligheten var minimal, men som Kari som ett effektverktyg överdrev på teckningarna, och 4) Sorsa en kortväxt filur med lång slips. Sorsa skildras ibland som en anka (ordets finska betydelse: sorsa är and), och är i de flesta fall väldigt framåtsträvande i sina gärningar. Matti Kuusi beskriver i sitt förord till Karis stora samlingsalbum Maxi-Kari, hur hela folket ser Koivistos hårtofs eller

⁶² Järvi 1979, 129.

Sorsas gigantiska slips efter att Kari ritat sådana åt dem – oavsett om de fanns i verkligheten eller inte.⁶³

Centerns Eino Uusitalo, socialdemokraternas Veikko Helle och samlingspartiets Harri Holkeri har på vissa teckningar en central roll, men deras uppträdanden är mer sammanhangsspecifika än de ovannämndas.

En för Kari's produktion kännetecknande figurkategori är partikaraktärerna (Bild 2).⁶⁴ Samtliga riksdagspartier hade var sin egen karaktärsfigur i Kari's teckningar, och samtliga av dem innehade något för sitt parti kännetecknande stereotypiskt yttre drag.⁶⁵ Dessa människokaraktärer kunde i teckningarna förekomma såväl sinsemellan som tillsammans med verkliga politiker, både som åskådare och som aktörer. De fyra största partiernas karaktärer är naturligtvis fysiskt större än de övrigas.

– Miksi te juoksette? Ei se ainakaan minua koskaan ole purrut.
11.6.63 1.10.63

(Bild 2) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Ylönen beskriver partiernas karaktärer på teckningarna enligt följande: 1) Centerpartisten är en självsäker godsägare, som äter väl och blivit som hemma i staden. Han betonar sig själv med hjälp av sin klädsel. 2) Socialdemokraten är antingen en fabriksarbetare eller i

⁶³ Kari 1982, 19; "Kuva, sana, vapaus", utställningsmanuskript 2016, Päivälehdén museo, Helsingfors; Kari 1985, 5.

⁶⁴ *Helsingin Sanomat* 27.1.1963.

⁶⁵ Dessa hade etablerats under 1960-talet (Ylönen 2001, 269).

övrigt verksam inom något fysiskt krävande arbete. Den smala essensen bevitnar dessutom om knapp inkomst. 3) Folkdemokraten (eller kommunisten, red. anm.) är ideologisk av sig, men har hamnat på villovägar då alkoholen smakat: dessa egenskaper kännetecknas av den röda näsan, pionjärshalsduken samt den inte längre så hela dressen. Kroppsbyggnaden talar om bristande självdisciplin. 4) Samlingspartisten är en stadigt byggd, förmögen präst, som anlitar sig till kyrkan och armén. Samlingspartisten är under Kekkonen-eran en desperat regeringsaspirant. 5) Liberalens hatt är något som kännetecknar folk med intellektuellt arbete, samt stadsbor. Den stora vita kragen kunde tolkas ange, att de vitkragade arbetarnas (red. anm.: tjänstemännens) antal är större än denna lilla herres anhängares dito. 6) Svenska folkpartistens frack och hatt vittnar om att partiet främjar folk som är litet bättre och har ett något utländskt påbrå. 7) Mer generellt, att Centerpartisten och Socialdemokraten både tävlar om makt och behöver varandra för att nå det, de har ett slags hat-kärlek -föihållande. Centerpartisten är intrigant medan socialdemokraten är noga. Samt att 8) De mindre partierna har sällan någon aktiv roll i teckningarna – de är kompletterare som följer med händelserna från sidan om.⁶⁶ Finlands landsbygdsparti var inne i något av en svacka mellan storartade valsegrarna i början av 1970- och 80-talen, och figurerade därmed inte i större grad i teckningar i denna studies tidsperiod.

Kari själv figurerar i teckningarna som en liten rund gubbe med mörka kläder. Denna figur är sällan en aktiv aktör i teckningarna, snarare en kommentator som iakttar aktuella händelser och företeelser.

2.3 Extremisten växer sig upp till en etablerad statsman

I sin ungdom var Urho Kekkonen en aktiv och framgångsrik idrottare som också var politiskt medveten.⁶⁷ I gymnasieåldern var Kekkonen som skyddskårsmedlem involverad i det finska inbördeskriget år 1918, som han senare beskrev att han då uppfattat som ett frihetskrig.⁶⁸ Sina fosterländska tankegångar anammade han av sin far.⁶⁹ Kekkonen blev redan tidigt en aktiv kåserist, som bakom flera olika pseudonymer tog sig an samhällseliga

⁶⁶ Ylönen 1998, 120-121.

⁶⁷ Exempelvis vann Kekkonen höjdhopp i de finska mästerskapen 1924.

⁶⁸ Kekkonen 1981, 5.

⁶⁹ Kekkonen 1981, 28-41

företeelser – något som kanske gett honom förståelse när han senare själv blev ett regelbundet förekommande mål för satir.⁷⁰ Vid sidan om sina juridikstudier vid Helsingfors universitet var Kekkonen aktiv inom patriotiska högergrupperingen Akateeminen Karjalaseura. Under det andra världskriget var Kekkonen med i riksdagens fredsopposition, och dessutom var han justitieminister under hela därpå följande krigsskyldighetsrättegången, och där enligt Meinander praktiskt taget försäkrade att allt gick enligt Sovjetunionens vilja.⁷¹ Kekkonens åsikter och politiska inriktning tog steg mot ett mer allmängiltigt håll efter kriget, vilket banade hans väg mot högre poster i sitt parti och inom rikspolitiken.

Kekkonen inledde i början av år 1978 sin femte mandatperiod som Finlands president. Kekkonen var en omdiskuterad person genom hela sin politiska karriär, och hade år 1956 blivit president med minsta möjliga marginal.⁷² Med åren lyckades centerpartisten Kekkonen förstärka sin maktposition, och 1974 omvaldes han till president med en undantagslag, dock för enbart fyra år istället för sedvanliga sex år.⁷³ Inför valet 1978 var de flesta riksdagspartierna inte sena med att nominera Kekkonen som sin kandidat, och Kekkonen vann valet med större marginal än någonsin tidigare.⁷⁴

Fru Sylvi Kekkonen hade avlidit år 1975, vilket enligt Jussila, Hentilä och Nevakivi uppenbarligen lade sin prägel på hur Urho Kekkonen agerade under sin resterande tid som president, eftersom (skribentens egen översättning) ”fru Kekkonen, vida känt, hade ett uppbyggande kritiskt, tillbakahållande grepp om presidenten, som var impulsiv inom sin politiska verksamhet. Även här har setts en orsak till det, att presidentens agerande i rikets ledning blev allt brantare, befallande mot slutet av presidentskapet. Hans tillstånd försämrades av det, att han trots sin offentligt uppehållna bild som motionär, hastigt höll på att fysiskt och mentalt föråldras.”⁷⁵ Magasintidningen Seura skrev redan 1979, att fru Anita Hallama var den enda som den mäktiga presidenten var tvungen att lyda.⁷⁶

⁷⁰ Ett av Kekkonens kåseristpseudonym var Pekka Peitsi (Kekkonen 1980, 11).

⁷¹ Meinander 2010, 129-140.

⁷² Statsminister Kekkonen noterades för 151 elektor mot 149 för riksdagens talman, socialdemokraternas K.A. Fagerholm.

⁷³ Savola 1982.

⁷⁴ 259 av 300 elektor röstade på Kekkonen.

⁷⁵ Jussila *et al.* 2006: ursprunglig text: ”Rouva Kekkosella oli tunnetusti rakentavan kriittinen, pidättelevä ote poliittisessa toiminnassa impulsiiviseen presidenttiin. Tässäkin on nähty syy siihen, että miksi presidentin entistä määrällävämpi, itsevaltiasta ote valtakunnan johdossa jyrkentyi hänen kautensa loppua kohden. Hänen tilaansa pahensi se, että hän oli julkisuudessa ylläpidetystä kuntoilijan kuvastaan huolimatta nopeasti sekä fyysisesti että henkisesti vanhenemassa.”

⁷⁶ Seura 9.2.1979.

Dåvarande ambassadörshustrun Hallama (1925-2008) beskrev långt senare i sin bok *Sydämen kieltä sydämelle* sin vänskap med presidenten, och publicerade där uttag ur deras korrespondens.⁷⁷

Samtidigt började dock Kekkonen vara uppe i en högre ålder, och hans hälsa var inte mera av samma kvalitet som under tidigare decennier. En sjukdom, blodcirkulationsbesvär i hjärnan, tog steg för steg kål på statsöverhuvudet, och slutligen, hösten 1981, tvingades han sjukskriva sig. Denna sjukskrivning blev bestående och Kekkonen var inte längre kapabel att återvända till sitt ämbete. Kekkonen avgick och formellt avslutades hans presidentskap efter presidentvalet samma vinter. Statsminister Mauno Koivisto blev ställföreträdande president, och utgick som segrare i presidentvalet. Kännedom om Kekkonens försvagade hälsotillstånd hade länge hållits inom en begränsad krets, och spred sig inte ordentligt i allmän kännedom förrän strax innan sjukskrivningen.

2.4 Kekkonen i den politiska satiren

Politikens mångsysslare Kekkonen blev tidigt en av de centrala figurerna i finsk politisk satir och vandringssånger. Kekkonen var en viljestark och målmedveten aktör, och måhända minskade hans mest kända yttre drag, det hårlösa huvudet, inte på hans igenkännbarhet och således väg till att bli en ofta karikerad person.

Kekkonens presidentskap började hägra runt samma tider som Kari började som politisk skämttecknare i Helsingin Sanomat och statsminister Kekkonen blev tidigt en vanlig figur i Kari's teckningar. Ännu då Kekkonen inledde sitt presidentskap var kutymen att statsöverhuvud icke utsattes för politisk satir. Kekkonens karaktäristik och handlingarna samt stabiliserade samhälleliga förhållanden och således ökad pressfrihet bidrog dock snabbt till att Kekkonen även som president hölls kvar som en central figur i Kari's produktion. Samtidigt bör påpekas att offentligheten kring politiken förändrades och ökade drastiskt i och med att mediefältet utvidgades.

Kekkonens presidentskap inträffade under en tid då finska samhälleliga omständigheter hade stabiliserats i den grad att en kultur med levande och öppen politisk satir hade möjlighet att på allvar börja växa fram. Kari och skämtteckningarna var ingalunda de

⁷⁷ Hallama 2000.

enda som satiriserade Kekkonen. Flertalet övriga tidningar hade också sina skämttecknare, vilka också de gestaltade även Kekkonen i sina teckningar. Politisk satir förekom även i vidare utsträckning inom populärkulturen, men på grund av självcensur fick exempelvis samhällskritiska sånger ingen större radiospelning och blev således för samtiden ofta mindre kända än skämtteckningarna på tidningarnas ledarsidor. Exempelvis schlagerartisten Irwin Goodman hade ibland väldigt samhälls- och/eller Kekkonen-kritiska sånger, men publiciteten de fick var förhållandevis liten.⁷⁸ Den av Goodmans samhällskritiska sånger som förmodligen hade vidast spridning bland samtiden, var skattekritiska *Haistakaa paska koko valtiovalla* (1976).⁷⁹ Biten *Suruton nuoruusaika* (1978) handlar om sångarens förflutna, sorglösa ungdom, som enligt refrängen inträffade när ”Kekkonen enbart var minister”, det vill säga för ett antal år sedan.⁸⁰

Slutet av Kekkonens presidentskap inträffade vid en ny era i finsk politisk satir. För det första ändrade Kekkonens försämrade hälsotillstånd på den bild allmänheten fick av politiken. Kivistö och Riikonen beskriver denna förändring som att politikbilden tidigare hade bestått av svarta bilar samt vid förhandlingsbord sittande män, men nu kom fotografier på en president med haltande rörelser att inkluderas.⁸¹ Cirka en vecka efter Kekkonens första sjukskrivning utkom boken *Tamminiemen pesänjakajat: Kekkonen lähtee – kuka tulee?*, i vilken flertalet ledande politiker (förutom Kekkonen) framställdes på ett inte alltid så smickrande sätt.⁸² Tidsåldern inom massmedierna höll åter på att förändras, men Kekkonen hann ännu åtnjuta den gamla tidens privilegier – tills fotografer såg adjutanter leda honom på Ekuddens gård.⁸³

Likt vad Kivistö och Riikonen poängterar, har Kekkonens person och era figurerat i flertalet humoristiska verk under tiden efter hans presidentskap.⁸⁴ Då det inte mera i samma bemärkelse handlar om samtidsskildring, är satir kanske ett litet missvisande uttryck i sammanhanget. Troligen är det mera frågan om nostalgi, minneskultur och hantering av det förflutna: samtida kanske strävar till att genom humor gestalta denna tid av exceptionellt långt presidentskap och ytterst balanserad utrikespolitisk lindans, medan

⁷⁸ T. ex. Goodman 1979.

⁷⁹ Goodman 1976.

⁸⁰ Goodman 1978; Skribentens egen översättning, originalet: ”se oli siitä surutonta nuoruusaikaa, ja Kekkonen ministeri vain”.

⁸¹ Kivistö & Riikonen 2012, 385.

⁸² Lauantaiseura 1981; Kivistö & Riikonen 2012, 385.

⁸³ T. ex. Sainio 1982, pärmen.

⁸⁴ Kivistö & Riikonen 2012, 386-388.

yngre generationer måhända använder humor som verktyg till att skapa sig en bild av hur sakerna var – eller kanske inte var – under denna i vissa avseenden mytomspunna tidsperiod.

3. Den främsta bland sina gelikar

Urho Kekkonens sista presidentperiod präglades starkare än någonsin tidigare av den särställning han uppnått inom den inhemska politiska verkligheten. Allt mer sällan tenderade han att ta del av inrikespolitiska händelseförlopp, i synnerhet ifall han ansåg dessa vara av mindre rang. Kari Suomalainen skildrar en i förhållande till sina inhemska medpolitiker överlägsen president Kekkonen, som håller avstånd, men rycker till när ett sista avgörande behövs. Korhonen beskriver denna tillbakadragenhet som försiktighet förorsakat av presidentens försämrade hälsotillstånd: Kekkonen insåg, att han inte mera var i det skick han tidigare varit, och var därför i fosterlandets favör försiktig med att ta del i och ställning till flera olika ärenden.⁸⁵ Mestadels gick sakerna vägen även på detta sätt, men inte alltid, vilket också Kari kom att notera i sina teckningar när det gällde. Direkta konfliktsituationer uppkom, enligt teckningarna, i början och i slutet av denna betraktningsperiod från presidentvalet 1978 till Kekkonens avgång 1981. Enligt vad Mauno Koivisto skriver i sina memoarer, hade Kekkonen dock inte heller tidigare haft som vana att i högre grad lägga sig i vad regeringen sysslade med.⁸⁶

3.1 Drömmarna som inte går i uppfyllelse

Kekkonen inleder sin femte presidentperiod med en brakseger i valet i februari 1978. Ännu här tvingades övriga politiska aktörer nöja sig med att drömma om att själva kunna uppnå motsvarande position, något Kari ansåg att exempelvis statsminister Kalevi Sorsa sysslade med medan rösträkandet alltjämt fortsatte (Bild 3).⁸⁷

⁸⁵ Korhonen 1999, 336-337.

⁸⁶ Koivisto (1994, 56) hänvisar till perioder tidigare under Kekkonens presidentskap, då Koivisto verkat som statsminister 1968-1970 samt finansminister 1966-1967 och 1972.

⁸⁷ *Helsingin Sanomat* 15.2.1978.

(Bild 3) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Ett tecken på att Kekkonen följer med händelseförloppet i en passiv roll samt från avstånd, går att finna redan sommaren 1978, när Kekkonen något förskräckt noterar, hur statsministerns position förstärks (Bild 4).⁸⁸ Röster höjdes för att parlamentets och regeringens roll skulle ökas på bekostnad av presidenten, tiden var kanske mogen då presidenten blivit äldre och samhällsförhållandena etablerats.⁸⁹ Hösten 1978 utkom sedan kansler Veli Merikoski med boken ”*Presidentin valta vai parlamentarismi? Valtiosääntöuudistuksen näkymiä 1978*”, där han förespråkade en renovering av statsförfattningen så, att också presidenten vore tvungen att ta politiskt ansvar, dessutom jämförde Merikoski Finlands dåvarande statsskick med andra länders dito – främst med likaså presidentstyrda Frankrike.⁹⁰ Enligt Merikoski var ”den politiska viljan i Kekkonens

⁸⁸ *Helsingin Sanomat* 7.6.1978.

⁸⁹ Motsvarande initiativ presenterades senare samma år: i slutet av augusti på EVA-dagarna (arrangerade av Näringslivets Delegation EVA) föreslår Holkeri att riksdagen bör välja statsministern samt Jansson att riksdagens makt skall utökas, skrev *Suomenmaa* 30.8.1978. I november samma år uttrycker Kekkonen, att en reform i statsförfattningen skulle gynna regeringarna, enligt *Helsingin Sanomat* 19.11.1978. I samma väva förnekar han dock en debatt om sin efterträdare.

⁹⁰ Merikoski 1978; Motsvarande tankar presenterade Merikoski också sommaren 1979 i dåvarande regeringsformens 60-årsintervju i *Turun Sanomat* (7.7.1979): statsförfattningens reform avancerar inte, eftersom presidenten motsätter sig.

ficka”.⁹¹ I Suomenmaas 70-årsjubileumsnummer i november 1978 anser riksdagens talman Johannes Virolainen, att tyngdpunkten på en eventuell ändring borde vara att råda bot på kortvariga, svaga regeringar samt långa och svåra tider med regeringsbrist.⁹²

(Bild 4) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

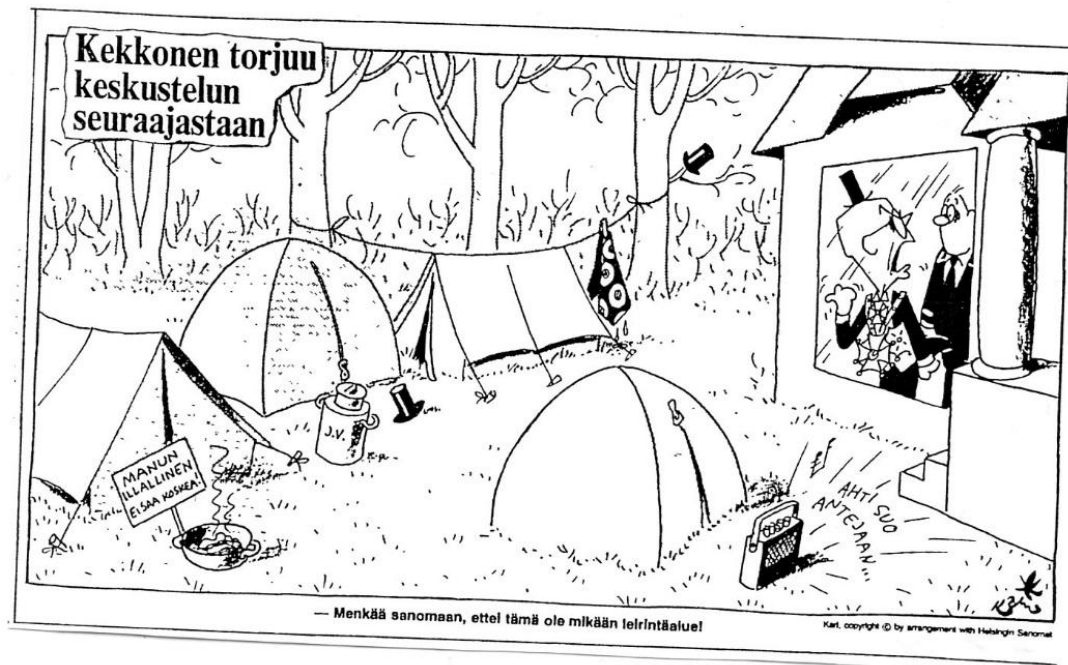
Jämsides med inledningen av Kekkonens femte period förekom det dock allt fler inofficiella spekulationer inom de politiska kretsarna gällande redan följande presidentval, vilket skulle lagtima inträffa år 1984. Främst gällde det huruvida Kekkonen mera skulle eller inte skulle ställa upp som kandidat, exempelvis U. E. Moisala ritade i sin bok *Presidenttipeli* upp ett fiktivt spel om Kekkonens efterträdare.⁹³ Kekkonen var

⁹¹ *Aamulehti* 18.9.1978. Skribentens egen översättning, originalet: "Poliittinen tahto Kekkosen taskussa."

⁹² *Suomenmaa* 3.11.1978.

⁹³ Moisala 1978; T. ex. *Suomen kuvalehti* skrev på sin pärm 20.1.1978: "UKK kohti vuotta 1984 – Mauno Koiviston maaginen käyrä". I november 1978 uppskattar utländsk press (bl. a. *New York Times*, *Financial Times* och *Frankfurt Allgemeine Zeitung*), att detta blir Kekkonen sista period, delvis eftersom Koivisto är populär (vol 41/162, Artikkeleita UK:sta 1977-1979, Urho Kekkonen ja Kainuu-tutkimus 1978-1979. UKA). 1979-1981 skrev såväl inhemska som utländska press vitt om Kekkonen, hans position, maktbruk samt eventuella fortsättning (t. ex. *New York Times* 17.6.1979, *Frankfurter Rundschau* 11.1.1980, *die Welt* 14.8.1981). Hösten 1980 fick SDP förslaget om att Koivisto skulle nomineras som presidentkandidat

dock mån om att dementera denna debatt, vilket också Kari noterade (Bild 5).⁹⁴ På Karis teckning syftas som presidentskapsaspiranter på Koivisto, Virolainen, Sorsa och Ahti Karjalainen.

(Bild 5) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Korhonen har hävdat, att Kekkonen egentligen hade velat avgå redan 1974, och att han, efter att blivit övertalad att fortsätta, inte längre var mentalt kapabel att överhuvudtaget avgå.⁹⁵ Soikkanen anser, att Kekkonens maktfullkomlighet ända till slut var på den nivån, att han uttryckligen ville hållas vid sitt ämbete in i det sista.⁹⁶ Enligt Tuikka syntes redan i början av 1970-talet de första tecknen på att Kekkonen börjat tro på sin egen oersättlighet, och att denna "ceasarism" inte blev bättre av att de första symptomen på hans minnessjukdom började komma fram samt av att hans viktigaste kritiker, hustrun Sylvi, avled.⁹⁷ Kaihari anser, att Kekkonen inte hade ställt upp i valet 1978, ifall han ännu

redan följande sommar (*Helsingin Sanomat* 13.9.1980). *Svenska Dagbladet* behandlade i sin ledare (11.8.1981) de motstridiga uppgifterna om Kekkonen: 1. presidentens hälsa haltar och han avgår i förtid, 2. presidenten är i gott skick och fortsätter till och med 1984 men inte längre, 3. presidenten vill fortsätta i ämbetet även efter 1984; Meinander (2006, 218-219) påpekar, att Koivisto varit gallupetta hela 1970-talet.

⁹⁴ *Helsingin Sanomat* 21.11.1978; T.ex. Kari 1979, 82-83.

⁹⁵ Korhonen 1999, 332.

⁹⁶ Soikkanen 3.2.2016.

⁹⁷ Tuikka 2013, 206.

då varit mentalt och fysiskt i den kondition han befann sig i så sent som 1975. På den tiden hade Kekkonen i flera repriser talat om hur han börjar koncentrera sig på att skriva sina memoarer, så fort han blivit kvitt presidentskapet.⁹⁸

3.2 Samlingspartiet försöker förgäves

Teckningarna om regeringsförhandlingarna efter riksdagsvalet 1979 präglas av en viss polarisering mellan samlingspartiet och de övriga riksdagspartierna, men även av president Kekkonens tillbakadragna roll.

Riksdagsvalet 18-19 mars resulterade i fortsatt första plats för socialdemokratiska partiet (53 mandat), medan samlingspartiet (47) tog steget upp från fjärde plats till andra förbi såväl centerpartiet (36) som demokratiska förbundet för Finlands folk (eller DFFF) (35). Samlingspartiets mandat steg med 12 platser medan de tre övriga stora partiernas totala förlust var tio platser.⁹⁹ Den 21 mars utnämnde Kekkonen samlingspartiets ordförande Harri Holkeri till regeringsbildare. Enligt Soikkanen utnämnde president Kekkonen samlingspartiets representant till regeringsförhandlare med avsikten att bli kvitt beskyllningar för att partiet hölls utanför regeringen på presidentens initiativ, även om denne kanske från början insåg att de övriga (stora) partierna inte vill bilda regering med samlingspartiet.¹⁰⁰ Meinander påminner dock att presidenten i och med regeringsformen från år 1919 möjlighet att utnämna egna favoriter som ministrar förbi partiernas förslag.¹⁰¹

Två och en halv vecka efter riksdagsvalet lämnar Sorsas regering sin avskedsansökan till presidenten den 4 april, och fortsätter sedan som en expeditonsminister, tills följande regering utnämns.¹⁰² Den 6 april börjar sedan Kekkonen återigen komma med i bilden, vad inrikespolitisk makt gäller. Regeringsförhandlingarnas tjuvstart inträffade, när ett gäng unga samlingspartister, kallades sig själva för ”det finska samarbetsförbundet”,

⁹⁸ Kaihari 1984, 146.

⁹⁹ Jussila et al. 2006, 371.

¹⁰⁰ Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 3.2.2016: i ett presidentstyrt statsskick som detta, var det presidentens uppgift att utvärdera, vilket av partierna efter valet hade de bästa förutsättningarna till att bilda en regering; Centerpartiets språkrör *Suomenmaa* höll redan under Samlingspartiets försöktur framme ett förslag, om att regeringen skulle bestå av de s. k. UKK-partierna, d. v. s. dem som stött Kekkonens omval 1978 (3.4.1979, 10.4.1979).

¹⁰¹ Meinander 2010, 141.

¹⁰² Kungörelse från republikens presidents kansli 4.4.1979, vol. 21/201, Sisäpolitiikka, Eduskuntavaalit 18-19.3.1979, Sorsan hallituksen ero 4.4 ja hallitusneuvottelut, Koiviston II hallitus. UKA.

besökte Ekudden för att be om presidentens stöd för sin strävan om en regering med brett underlag.¹⁰³ Besöket arrangerades utan samtycke från partiledningen, och deltagarna själva var inte blyga med göra väsen av besöket – något Kari inte var sen att påpeka (Bild 6).¹⁰⁴ Kekkonen hade dock inte gett gruppen någon stor chans att presentera sitt ärende, något partiordförande Holkeri sedan tackade presidenten för i ett privat brev daterat 6.4.1979.¹⁰⁵

Några dagar senare, den 9 april, besökte samtliga riksdagspartiers representanter i tur och ordning Ekudden i regeringsförhandlingssyfte, och till sist kom Holkeri ännu på nytt på besök.¹⁰⁶ Utgående från svar från besöken, var en majoritetsregering något partierna önskade sig, folkdemokraterna var dock ovilliga att bilda regering tillsammans med vare sig samlingspartiet eller det kristliga förbundet.¹⁰⁷

(Bild 6) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

¹⁰³ Vares 2009: grupperingen var ett ledet av underföreningar som uppstod som följd av meningsskiljaktigheterna mellan samlingspartiet och dess ungdomsorgan; Enligt Kari's egen tolkning var det frågan om en vänsterfalang inom samlingspartiet (Kari 1980, 9).

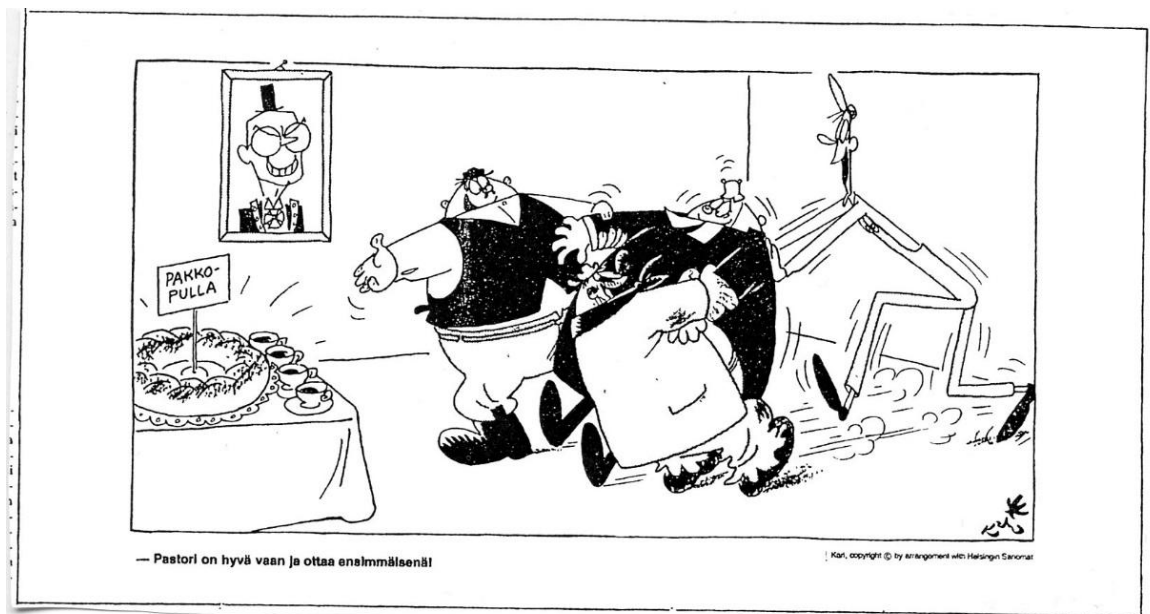
¹⁰⁴ *Helsingin Sanomat* 6.4.1979; Bland annat hade grupperingens ledargestalt Ilkka Kanerva arrangerat en "presskonferens" i riksdagens cafe strax innan besöket (*Demari* 7.4.1979).

¹⁰⁵ Vidare poängterade Holkeri, att gruppen i förhållande till sitt budskaps ringa relevans i ärendet, hade åstadkommit onödigt mycket oväsen i riksdagen om sitt besök, vol. erit. sal. 1979. UKA.

¹⁰⁶ Äländsk samling (1 mandat) räknas här sedvanligt ingå i svenska folkpartiet; vol. 21/201, Sisäpolitiikka, Eduskuntavaalit 18-19.3.1979, Sorsan hallituksen ero 4.4 ja hallitusneuvottelut, Koiviston II hallitus. UKA.

¹⁰⁷ *Helsingin Sanomat* 10.4.1979.

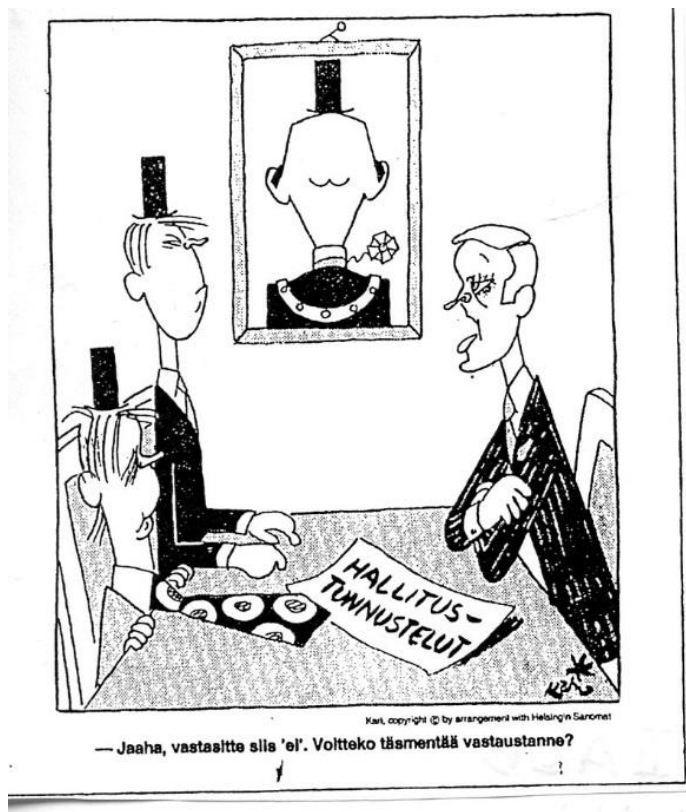
Kari signalerar i sina teckningar, hur de tre övriga stora partifigurerna drar den motvillige Samlingspartisten att som den första ta för sig ur bordet med tvångsbulla (bild 7), samt – med hjälp av partiledarnas karaktärer – visa, hur socialdemokraterna och centern två gånger tackar nej till frågan om samarbete. (Bild 8).¹⁰⁸ Å ena sidan antyder Kari att Kekkonen stött tanken på att ha med samlingspartiet i början, för att sedan ”återgå” till en regeringsbas med de tre övriga stora partierna (Bild 7), å andra sidan att Kekkonen inte i hög grad deltog i förhandlingarna (Bild 8). Oberoende tvingas samlingspartiet ge vika, när Holkeri inte finner en majoritet.¹⁰⁹

(Bild 7) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

¹⁰⁸ *Helsingin Sanomat* 10.4.1979; *Helsingin Sanomat* 18.4.1979; Kari 1980, 10.

¹⁰⁹ Skriver Holkeri enligt sitt brev till Kekkonen 18.4.1979, vol. 21/201, Sisäpolitiikka, Eduskuntavaalit 18-19.3.1979, Sorsan hallituksen ero 4.4 ja hallitusneuvottelut, Koiviston II hallitus. UKA.

(Bild 8) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Regeringsförhandlingarna hade redan hunnit vara i gång en tid, när USA:s vice president Walter Mondale besöker Finland och Kekkonen: enligt Kari blir Kekkonen förvirrad, när Mondale personligen hämtar ett brev från sin förman, president Jimmy Carter ”eftersom posten i det här landet lär gå så långsamt” (Bild 9).¹¹⁰

¹¹⁰ *Helsingin Sanomat* 20.4.1979.

— Tulin henkilökohtaisesti tuomaan tämän kirjeen Jimmyllä, kun posti kulkee täällä kuulemma niin hitaasti.

(Bild 9) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Enligt Pekka Lähteenkorva anknyter teckningen uppenbarligen såväl till den vid tiden pågående poststrejken, som till regeringsförhandlingarnas långsamhet.¹¹¹ Därmed kan teckningen också ses som Kari's kommentar till att Kekkonen trodde sig behärska läget, tills någon utifrån (nu bokstavligen) kommer med en motsatt ståndpunkt.

I verkligheten var besöket dock en del av Mondales Norden-turné i anknytning till förhandlingar om ett SALT II (begränsande av användandet av strategiska vapen) –avtal. Avtalets stiftande var aktuellt eftersom USA stod inför ett presidentval.¹¹² Carters brev väckte därför allmän nyfikenhet inom den finska pressen, eftersom Finland hade erbjudit Helsingfors som ett möjligt underteckningsställe för avtalet.¹¹³ Innehållet i Carters brev publicerades dock ej för samtiden.¹¹⁴ Senare samma vår fick Kekkonen dock höra under

¹¹¹ Lähteenkorva, Pekka, intervju, Orimattila 28.10.2015.

¹¹² vol. 23/30, Vierailut, Suomeen, USAn varapresidentti ja rva Mondale 20-21.4.1979. UKA.

¹¹³ Suomenmaa 21.4.1979.

¹¹⁴ Helsingin Sanomat 20.4.1979; Carters 3.4.1979 daterade brev till Kekkonen innehöll dock ingenting om att Salt II skulle undertecknas i Helsingfors, enbart ett konstaterande om att Finland och USA delar

sista dagen av ett statsbesök i Väst-Tyskland, att österrikiska Wien utsetts som underteckningsort.¹¹⁵

3.3 Rödmyllan tar över

När samlingspartiet sedan ger eller tvingas ge upp regeringsförhandlingarna, tecknar Kari, hur Kekkonen agerar ishockeydomare, som styr Samlingspartisten in i utvisningsbåset medan de tre övriga stora partikaraktärerna jublar (Bild 10).¹¹⁶ Metaforen hänvisar till världsmästerskapsturneringen i ishockey, som samtidigt pågick.¹¹⁷ Kari fortsätter att skildra Kekkonen som en bidragare till samlingspartiets oppositionsposition, även om presidenten åtminstone i samtida tidningar inte uppgett sin motsättning i ärendet.¹¹⁸ Meinander påminner, att det från början varit Kekkonens starka maktposition och ohotade ställning, som drygt tio år tidigare hade gett upphov till att bilda en regering över blockgränserna (vänster-höger), och där även kommunistpartiet (red. anm.: folkdemokraterna eller DFFF) kunde medverka.¹¹⁹ Regeringsarbetet mellan centern och socialdemokraterna bär termen rödmylla utgående från en kombination av dessa två partiers bakgrund.

en strävan till en fredfull värld, samt att Carters officiella representant Mondales besök ger en möjlighet att diskutera aktuella angelägenheter, såväl inbördes som världsomfattande. I sitt svar daterat 27.4.1979 följer Kekkonen samma teman, vol. 1/108, Kirjeenvaihto A-J, 1979. UKA.

¹¹⁵ Skriver *Sueddeutsche Zeitung* enligt Ulkoasiainministeriö Bonn 14.5.1979 saapunut sanoma, vol. 41/158, Lehtileikkeitä, Valtiovierailu Saksan Liittotasavaltaan, 7-11.5.1979. UKA.

¹¹⁶ *Helsingin Sanomat* 21.4.1979.

¹¹⁷ Kari 1980, 11; 14.-27.4.1979 i Sovjetunionens huvudstad Moskva.

¹¹⁸ vol. 41/157, Lehtikirjoituksia, huhti-toukok. 1979. UKA.

¹¹⁹ Meinander 2006, 217.

(Bild 10) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

När det skett revolution i afrikanska Uganda och presidenten Idi Amin flytt, passar Paavo Värynen, enligt Kari, på att informera presidenten om det skedda – Kari gör det med en uppenbar aktuell boxningshänvisning (Bild 11).¹²⁰ Lähteenkorva beskriver, hur ”lärjungen kommer med budskap till kungen”.¹²¹ Värynen figurerade som utrikesminister för den avgående regeringen, och kände kanske även därför för att hålla presidenten uppdaterad – enligt vad Soikkanen har beskrivit, var utrikesministeriet något av presidentens ministerium, som i och med tjänstemannakårens påök på 1970-talet hamnat längre bort från presidents direkta kontroll.¹²² Vidare kan detta ses som Karis kommentar till att diverse parter i regeringsförhandlingarna kommer med varsin ”sanning” om läget till presidenten, och att förhandlingarna därmed inte löper, eller gör det långsamt i så fall. Visserligen hade sedan Värynen i ett senare skede av förhandlingarna skrivit till Kekkonen ett privat brev, med vidare tankar om hur regeringen kunde se ut och vad som kunde löna sig att ta i beaktande.¹²³

¹²⁰ *Helsingin Sanomat* 24.4.1979; Lautamies 2012: den finska framstående boxaren Elis Ask var vän med Idi Amin, och Ask vets ha besökt Uganda åtminstone en gång.

¹²¹ Lähteenkorva, Pekka, intervju, Orimattila 28.10.2015.

¹²² Soikkanen 2008, 586-588.

¹²³ vol. 21/201, Sisäpolitiikka, Eduskuntavaalit 18-19.3.1979, Sorsan hallituksen ero 4.4 ja hallitusneuvottelut, Koiviston II hallitus. UKA.

Kari, copyright © by arrangement with Helsingin Sanomat
 — Saimme Juuri ulkoministeriöön tiedon että Idi Amin on löydetty! Se on
 Ellis Askin tallissa ja hyppää Messuhallissa nauttia niin pentoleestii!

(Bild 11) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Samlingspartiet var som sagt inte längre med i regeringsförhandlingarna. Holkeri hade utbytt mot presidentens följande val till förmedlare, socialdemokratiska vice talmannen Veikko Helle.¹²⁴ Enligt Kauppalehti ville Kekkonen på detta sätt, ”genom att hålla regeringsbollen i riksdagen”, visa tecken på ett parlamentariskt tillvägagående.¹²⁵ Helle var motvillig att tillträda statsministerposten, så han kom att dra sig undan när förhandlingarna väl var slutförda.¹²⁶ Efter att ha träffat samtliga partiers regeringsförhandlare, tog Helle som fokus att bilda en regering baserad på vänstern och centern.¹²⁷ Innan centern var villig att avancera i förhandlingarna, ville partiet veta, varför socialdemokraterna inte ville ha samlingspartiet med i regeringen.¹²⁸ Till slut försökte centern och vänstern ännu förgäves slå ut kommunisterna, för att underlätta bildandet av

¹²⁴ Helsingin Sanomat 20.4.1979.

¹²⁵ Kauppalehti 23.4.1979. Skribentens egen översättning, originalet: ”UKK pitää hallituspallon eduskunnassa”.

¹²⁶ Helsingin Sanomat 29.4.1979.

¹²⁷ Helsingin Sanomat 20.4.1979.

¹²⁸ Helsingin Sanomat 25.4.1979.

regeringen.¹²⁹ Långt senare hade visserligen ännu ordföranden för centerpartiets riksdagsgrupp, Matti Ruokola i ett privat brev till Kekkonen, bett denne om hjälp för att få DFFF ut ur regeringsförhandlingarna för att undvika att förhandlingarna drog ut på tiden.¹³⁰

Då regeringsbasen till slut var utredd, tog Helle itu med regeringsprogrammet.¹³¹ När Helle rapporterade till presidenten om förhandlingsläget, hoppades Kekkonen på raska tag hädanefter.¹³² Kekkonen var på väg på statsbesök till Väst-Tyskland, var det i pressen rapporterades, att han vill ha regeringsbasen utredd innan sin avfärd.¹³³

3.4 Inget konkret sker utan Kekkonens närvaro

I början av maj åker Kekkonen på ett sedan länge planerat och överenskommet statsbesök till Förbundsrepubliken Tyskland. Besöket var hans första till Väst-Tyskland, och en etapp på Finlands väg att erkänna och skapa diplomatiska kontakter med bägge av de två Tysklanderna, Öst-Tyskland hade Kekkonen besökt redan året innan.¹³⁴

Vissa teman och hänvisningar följde ofta med när Kari skildrade specifika politiker i flera repris. Ett av dessa var att Kekkonen enbart dansade en dans på presidentens självständighetsmottagning den 6 december 1978, vilket fått kommentatorer att definiera ”långsam vals” som dagens mode.¹³⁵ Kekkonen var så stark, att Kari och andra kommentatorer såg honom rentav som även en skapare av modeföreteelser.

¹²⁹ *Uusi Suomi* 28.4.1979.

¹³⁰ Detta strax efter Kekkonens hemkomst från statsbesöket till Väst-Tyskland, vol. 21/201, Sisäpolitiikka, Eduskuntavaalit 18-19.3.1979, Sorsan hallituksen ero 4.4 ja hallitusneuvottelut, Koiviston II hallitus. UKA.

¹³¹ *Helsingin Sanomat* 26.4.1979.

¹³² *Uusi Suomi* 29.4.1979.

¹³³ Skrifer *Frankfurter Allgemeine Zeitung* enligt ulkoasiainministeriö Bonn 11.4.1979 saapunut sanoma, vol. 41/157, Lehtikirjoituksia, huhti-toukok. 1979. UKA.

¹³⁴ Ett drygt år innan besöket beskriver *Uusi Suomi* 25.4.1978, hur det efterlängtade besöket blir av, och detta returbesök sker så gott som i den elfte timmen, eftersom president Scheels ämbetsperiod snart är slut. Tidtabellerna hade varit svåra att pussla ihop. Något tidigare hade Finland och Väst-Tyskland redan kommit överens om socialskydd, landsvägstrafik samt kultur. *Uusi Suomi* 13.3.1979 citerar *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, som anser att förutsättningarna för Kekkonens besök är goda, eftersom det inte finns nämnvärda problem länderna emellan.

¹³⁵ Kari 1979, 89. Kari använde samma hänvisning redan i samband med Kekkonens Spanien-besök en knapp vecka efter festen (*Helsingin Sanomat* 12.12.1978); Kekkonens danspartner på slottsbalen var miss Finland 1966 Satu Östring-Procopé (*Uusi Suomi* 31.12.1978).

När Kekkonen sedan är på detta Tysklands-besök, väljer Kari att skildra honom förundrad vid en trumpetist iklädd stereotypisk tysk folkdräkt (inkluderande läderbyxor). När trumpetisten spelar en vårlig melodi av kompositören Strauss, vill den förundrade Kekkonen i stället höra någon trevlig, långsam vals (Bild 12).¹³⁶ Uppenbarligen hänvisar Kari till Frühlingsstimmen av Johann Strauss den yngre (1825-1899), en vals även den.

Teckningen i sig anknyter inte direkt till de pågående regeringsförhandlingarna i Finland, men Kekkonen fick under resans lopp ofta svara på i synnerhet finska pressens frågor gällande regeringsförhandlingarna. Kekkonen uppgav, att han inte var insatt i hur frågan skulle komma att lösas (följande vecka).¹³⁷ Regeringsförhandlingarnas hastighet var dock inte den långsamhet Kekkonen på teckningen avsåg, eftersom han uppenbarligen hoppades på avancemang. Tog Kari ställning till att Kekkonen blivit långsammare i sitt agerande och mer bekvämlighetsletandet överlag i sin verksamhet?

(Bild 12) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

¹³⁶ *Helsingin Sanomat* 6.5.1979.

¹³⁷ Kekkonen till den finska pressen i Hamburg 9.5.1979, vol 3/62, Haastattelut ja lausunnot 1979. UKA.

Regeringsförhandlingarna stampade på stället, och även om presidenten försökte hålla sig utanför dessa, hände det inte så mycket i dem medan han var utomlands, menade exempelvis Helsingin Sanomat.¹³⁸ I och för sig hade presidentens Tysklandsbesök uppenbarligen tagits i beaktande av Helle redan i förberedningsskedet, eftersom Helle, enligt överenskommelse med Kekkonen, hade önskat svar från samtliga grupperingar innan Kekkonens avfärd, för att sedan kunna presentera resultaten till presidenten när denne återvänt.¹³⁹

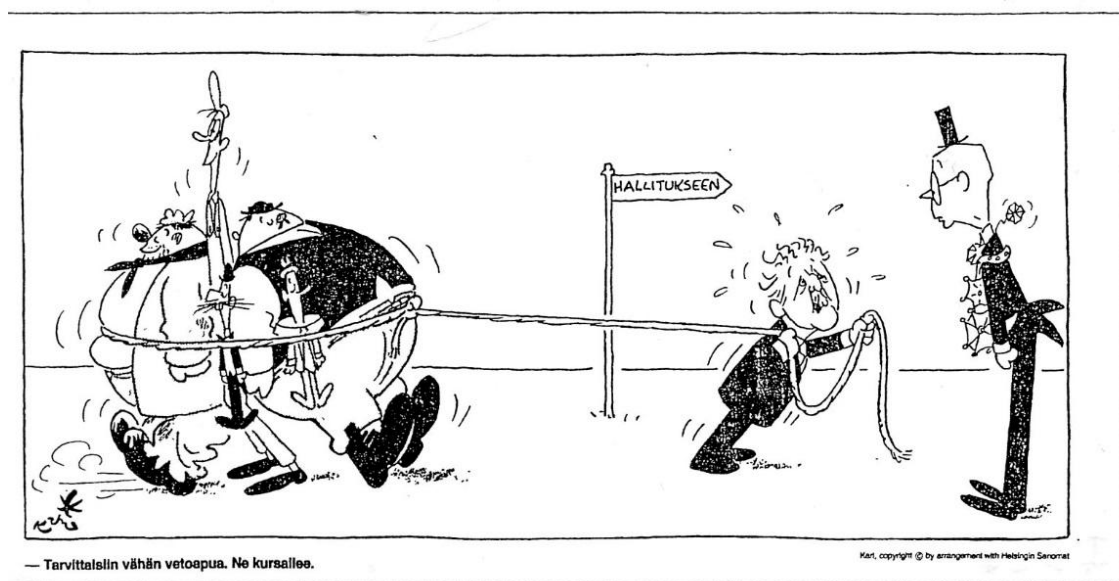
På flyget hem från Väst-Tyskland berömmar Kekkonen för finska journalister Helles engagemang i regeringsfrågan. Angående regeringsförhandlingarnas långsamma framskridning under Kekkonens resa, påminde presidenten om att ”besöket var överenskommet sedan länge, däremot var regeringsbristen inte det”.¹⁴⁰ Kari skildrar, hur Helle tagit kontakt med presidenten för att bokstavligen få draghjälp i regeringsbildandet (Bild 13), vilket Kekkonen sedan också kom att göra, där han gav Koivisto i uppdrag att bilda en regering.¹⁴¹ Kekkonens förundransfyllda min på teckningen är ganska så nära vad han tidigare offentligt antytt om att ta ställning i ärendet. Kekkonens beslut var gjort dagen innan teckningen publicerades, det vill säga gick Kekkonens och Karis tankar ihop här och Kari reagerade hastigt på det skedda.

¹³⁸ *Helsingin Sanomat* 9.5.1979.

¹³⁹ Veikko Helles pressmeddelande 2.5.1979. Dock innehöll kungörelsen enbart datum, inte något konkret utskrivet om att de vore utsatta enligt presidentens resetidtabell, vol. 21/201, Sisäpolitiikka, Eduskuntavaalit 18-19.3.1979, Sorsan hallituksen ero 4.4 ja hallitusneuvottelut, Koiviston II hallitus. UKA.

¹⁴⁰ *Demari* 12.5.1979. Skribentens egen översättning, originalet: ”aiemmin oli sovittu siitä, että tämä valtiovierailu tapahtuu, mutta ei ollut sovittu siitä, että samalla on hallituspula”.

¹⁴¹ *Helsingin Sanomat* 12.5.1979; *Helsingin Sanomat* 12.5.1979: Kekkonen käynnisti ripeästi hallituspelin kolmannen kierroksen / Koivisto yrittää nyt enemmistöhallitusta; Redan dagen innan hade Kekkonen dock bett Koivisto bilda regering, och denne hade tagit uppdraget åt sig, kungörelse från republikens presidents kansli 11.5.1979, vol. 21/201, Sisäpolitiikka, Eduskuntavaalit 18-19.3.1979, Sorsan hallituksen ero 4.4 ja hallitusneuvottelut, Koiviston II hallitus. UKA.

(Bild 13) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Förhandlingarna var trots allt fortsättningsvis i baklås, och det skildrar då Kari genom att såväl förhandlarna som Samlingspartisten är övertäckta av spindelnät. Kekkonen på väggens tavla ligger under täcket och har snuvmedicin bredvid sängen (Bild 14).¹⁴² Kekkonen hade uppgetts vara förkyld.¹⁴³ Detta var första gången Kekkonen hälsa togs upp i Karis teckningar – åtminstone inom ramarna för detta arbete –, även om det ännu inte berörde det tillsvidare undagömda verkliga hälsotillståndet, snarare om att Kekkonens frånvaro bidrog till att förhandlingarna inte löpte. Enligt Soikkanen var Kekkonens hälsoläge så väl dolt, att Kari inte såg eller inte ville se försämringen i Kekkonens kondition.¹⁴⁴ Mer märkvärdigt i jämförelsen mellan Bild 13 och Bild 14 är att där regeringsförhandlaren Helle ber Kekkonen om draghjälp, är det nu partikollegan Koivisto, tilltänkt och blivande statsminister, som håller i trådarna under spindelnätet och försöker uppmana de förhandlande partierna att stämma upp i ramsan ”imse vimse spindel”. Koivistos roll hade också allt mer redan börjat synas i dagspressens rapportering

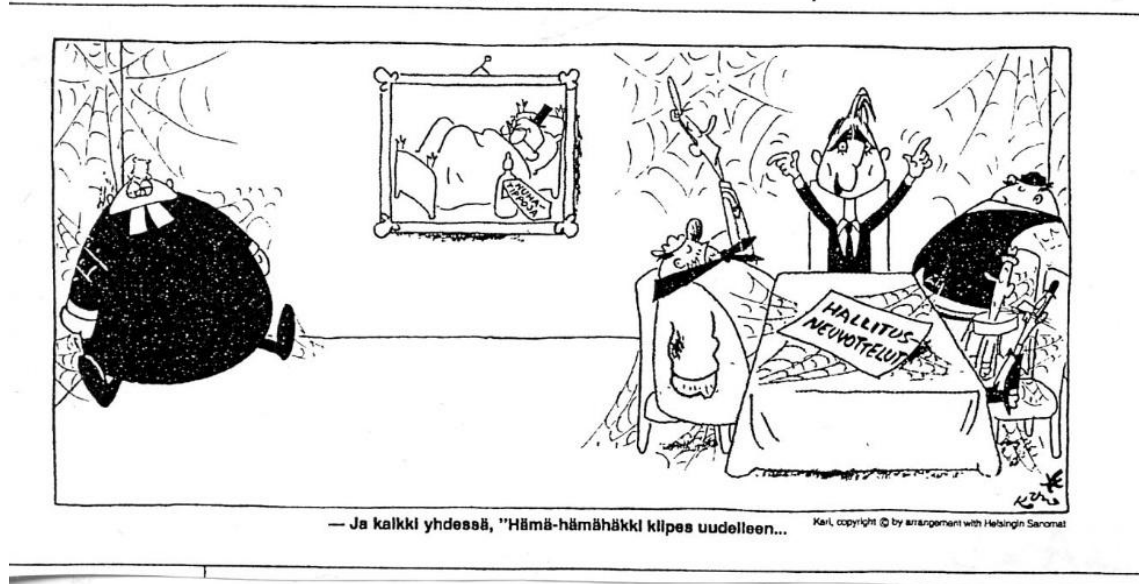
¹⁴² *Helsingin Sanomat* 15.5.1979; Skattepolitiken var en stor tvistefråga genom hela förhandlingarna (*Helsingin Sanomat* 8.5.1979 och 23.5.1979). Samtidigt hade Koivisto försökt få till stånd en snabblösning, för att sedan ta itu med de oöverenskomna frågorna sedan, när regeringen väl var bildad och tillsatt (*Helsingin Sanomat* 16.5.1979).

¹⁴³ Kari 1980, 16.

¹⁴⁴ Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 18.3.2016.

i ärendet. Koivisto hade från början verkat som Helles och partiets rådgivare och nu tagit över initiativet, efter att Kekkonen utnämnt Koivisto till uppdraget.¹⁴⁵

Kekkonen antyder sedan, att regeringen kan bildas också utan centern, då mest sannolikt en minoritetsregering bestående av vänsterpartierna.¹⁴⁶ Senare inväntade centergrupperingarna, att Koivisto backar i sina krav, men Koivisto valde däremot att komma med ett ”ta det eller lämna det” – papper.¹⁴⁷ Härnäst, på tisdag, besöker Koivisto Ekudden för att få presidentens bekräftelse för, om en fempartiers (SDP, centern, DFFF, SFP, de liberala) regering lyckas, eller om följande lösning vore en socialdemokratisk minoritetsregering.¹⁴⁸ I Ekudden får Koivisto sedan höra, att en regering skall finnas till ännu under den pågående veckan.¹⁴⁹

(Bild 14) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Kari förutspår, att en regering trots allt fås till stånd, även om självaste Kekkonen enligt honom blir överraskad av det, där han ur sitt fönster ser Koivisto leda sin trupp framför Ekudden (Bild 15).¹⁵⁰ Kari noterar också småpartiet liberalernas sena avhopp samt de offentliga speklutionerna om att det i själva verket skulle varit partiordförande Sorsa

¹⁴⁵ *Ilta-sanomat* 2.5.1979, *Suomenmaa* 15.5.1979.

¹⁴⁶ *Ilta-sanomat* 16.5.1979.

¹⁴⁷ *Suomenmaa* 18.5.1979, 22.5.1979.

¹⁴⁸ *Ilta-sanomat* 22.5.1979.

¹⁴⁹ *Helsingin Sanomat* 23.5.1979.

¹⁵⁰ *Helsingin Sanomat* 25.5.1979.

som styrde över Koivisto och således regeringsförhandlingarna.¹⁵¹ Enligt vad Koivisto skriver i sina memoarer, var Sorsa på grund av ryggbesvär ovillig att fortsätta som statsminister efter riksdagsvalet 1979.¹⁵²

(Bild 15) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Nu tog Kekkonen initiativet och beslutade att regeringen bildas: även om socialdemokraterna och centerpartiet ännu var något oense om inrikesministerpostens öde samt centerpartiet och svenska folkpartiet inte ännu slutgiltigt hade beslutat om sitt deltagande i regeringen.¹⁵³ Centerpartiet gick med i regeringen efter omröstning med siffrorna 79-49.¹⁵⁴ Enligt Helsingin Sanomat var det centerpartiets sjätte uppnådda ministerpost, som avgjorde förhandlingarna.¹⁵⁵ Något som fick centern att delta, var enligt Meinander, att den sjätte ministersposten tillsammans med SFP:s två mandat säkrade en majoritet, även om knapp, för de borgerliga partierna i regeringen.¹⁵⁶ Kekkonen önskade,

¹⁵¹ Hufvudstadsbladet 25.5.1979: "Nya problem efter lfp:s avhopp"; Kari 1979, 111.

¹⁵² Koivisto 1994, 16.

¹⁵³ Helsingin Sanomat 25.5.1979.

¹⁵⁴ Helsingin Sanomat 26.5.1979.

¹⁵⁵ Helsingin Sanomat 26.5.1979.

¹⁵⁶ Meinander 1999, 467.

att de interna meningsskiljaktigheterna inte skulle störa regeringsarbetet, samt att lösningarna var möjliga att förhandla fram.¹⁵⁷

3.5 Stundvis lyckas Kekkonen inte undvika konflikter

Så fort den nya regeringen äntligen bildats och tillsatts, kom det upp några frågor parterna inte var överens om sinsemellan.¹⁵⁸ Överlag kom regeringens era att präglas av en kamp, där den flera gånger försökte fällas – från insidan.¹⁵⁹ Centerns starke man, utrikesminister Väyrynen hörde till de ytterst få som hört av Kekkonen, att denne hoppades Koivisto inte skulle lyckas något vidare i sitt uppdrag som statsminister.¹⁶⁰

Regeringsbildandet drog ut på tiden, och inverkade i viss mån på mottagandet av Kinas vice president Geng Biaos Finlands-besök, som schemaenligt förverkligades 28.5.-4.6.1979, och således inleddes enbart två dagar efter att den nya regeringen tillträtt. Enligt de ursprungliga planerna skulle den finska regeringen stå värd för besöket, medan presidenten nog skulle träffa gästen, men inte bjuda honom en måltid. Betoningen på besökets program skulle vara ekonomisk-kommersiellt. Besöket ansågs även vara ett led i den överenskomna ”länderna emellan likt deras invånare emellan rådande ständiga fred samt orubbade vänskap”.¹⁶¹

Oberoende om regeringen hunnit konstituera sig inför besöket eller inte, lyfter Kari fram Kekkonens och Gengs möte: på sitt arbetsrum läser Kekkonen i tidningen om ett sovjetplanerat och säkerhetskonstaterat kärnkraftverk i Lovisa, och myser, att ett Kina-fenomen inte är möjligt i Finland – bara för att bli förvånad när Geng trampar in från dörren (Bild 16).¹⁶² Högst antagligen anknyter teckningen antingen till något mindre läckage på något sovjetbyggt kärnkraftverk i Kina eller i övrigt på Sovjets inflytande över Kina – bägge kan ses som undangömda syftningar på Finlands östorienterade utrikespolitik; men oavsett är det, enligt Karis utsago, Kekkonen som är Gengs riktiga

¹⁵⁷ *Kansan Uutiset* 27.5.1979.

¹⁵⁸ *Helsingin Sanomat* 27.5.1979.

¹⁵⁹ Meinander 2010, 151.

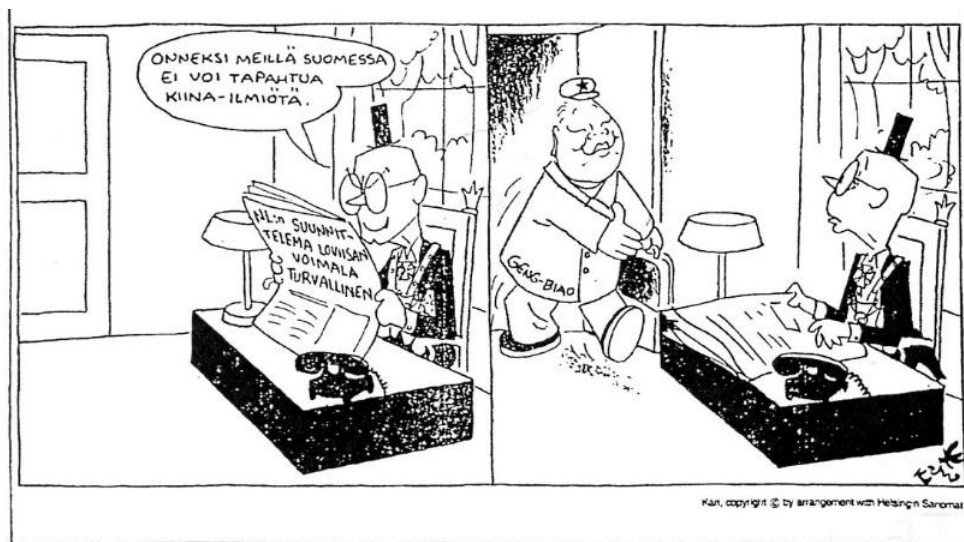
¹⁶⁰ Meinander 1999, 468.

¹⁶¹ hemligstämplat ulkoministeriön poliittisen osaston työpaperi 19.4.1979, vol. 23/31, Vierailut Suomeen, 1. Kiina, Geng Biao, 2. Saudi-Arabia, Yaman, 3. Prinssi Abdul-Aziz, 4. ILO:n pääjoht. Blanchard, 5. Norja, Nordli, 6. SNTL, Zemskov, 1979. UKA; Skribentens egen översättning. Originalet: ”Suomen ja Kiinan välillä sekä niiden kansalaisten välillä on vallitseva pysyvä rauha ja järkkymätön ystävyys”.

¹⁶² *Helsingin Sanomat* 29.5.1979.

värd, hur bra eller dåligt den nya regeringen än må ha hunnit ta del av sina uppgifter.¹⁶³ Trots allt betraktades Geng som den nya regeringens första gäst åtminstone enligt pressen.¹⁶⁴ Besöket, som var en del av Gengs Norden-turné, inkluderade ingen officiell presskonferens, men snarare än om den nya regeringens korta förberedelsestid, berodde detta troligen på att Sovjetunionen kunde dra tolkningar av vad som försiggick mellan två av dess grannländer och (avtals)kumpaner – detta hade Finlands Moskva-ambassadör Jaakko Hallama poängterat i hemligstämplade personliga brev medan besöket förbereddes.¹⁶⁵

Ännu när Kubas utrikesminister Isiduro Malmiero besökte Finland i början av maj, stod Kekkonen och avgående statsminister Sorsa som värdar, medan utrikesminister Väyrynen bjöd gästen på lunch.¹⁶⁶

(Bild 16) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

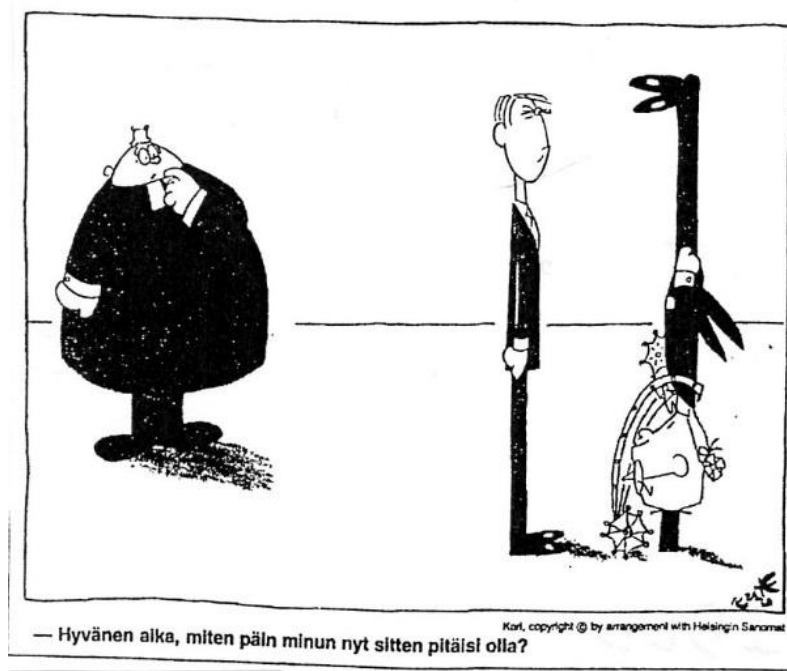
¹⁶³ Enligt hemligstämplade utrikesministeriets politiska avdelnings arbetspapper 19.4.1979 hade dock än så länge i Finland ej grundats någon arbetsgrupp för att förbereda besöket, tvärtom till vad fallet var i Sverige och Norge, vol. erit. sal. 1979. UKA.

¹⁶⁴ *Helsingin Sanomat* 26.5.1979, *Tiedonantaja* 29.5.1979; Enligt *Uusi Suomi* 25.5.1979 skulle Geng inledningsvis träffa republikens president, riksdagens talmän samt statsministern, sedan äta en av regeringen bjuden middag. Dessutom skulle han bekanta sig med Tammerfors industri, Tavastehus metallindustri, skogsindustri i södra Tavastland samt specifikt träffa handels- och industriministern samt jordbruksministern.

¹⁶⁵ *Uusi Suomi* 29.5.1979; Hallasmas brev till Kekkonen 3.4.1979 och understatssekreterare Keijo Korhonen 6.4.1979. Korhonen hade sedan med följesord vidarefodrat sitt brev till Kekkonen, vol. erit. sal. 1979. UKA.

¹⁶⁶ *Helsingin Sanomat* 5.5.1979.

Ett slags slutkanonad fick regeringsförhandlingarna strax innan midsommar i juni 1979. Här röt Kekkonen (offentligt) till egentligen för första gången under hela processen, uppenbarligen tenderade han tidigare att åtminstone i eget tycke inte ha nog med orsak att ta del i händelserna. Riksdagens talman Virolainen (centerpartiet) uttalade sig i Suomen Kuvalehti strax innan midsommar om att så kallade allmänna orsaker hållit samlingspartiet utanför regeringen som resultat av vårens förhandlingar.¹⁶⁷ Denna händelse kom med dagsaktuell hänvisning att kallas midsommarbomben (juhannuspommi, fi).¹⁶⁸ Kari skildrar en Kekkonen, som bokstavligen måste stå på sitt huvud för att få Virolainen att förstå hur sakerna ligger till (eller vad man får säga), medan Samlingspartisten förundrad beskådar scenen från avstånd (Bild 17).¹⁶⁹ Samlingspartistens medverkan på bilden är av Kari en tydlig kommentar till att ärendet i största grad gällde samlingspartiets regeringsduglighet eller –oduglighet.

(Bild 17) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

¹⁶⁷ Suomen Kuvalehti 24/1979, daterat 15.6.1979.

¹⁶⁸ Jussila et al. 2006, 310.

¹⁶⁹ Helsingin Sanomat 26.6.1979.

De allmänna orsakerna hänvisar till Sovjetunionens spekulerade motvilja gällande samlingspartiets regeringsmedverkan.¹⁷⁰ Under rådande utrikespolitiska omständigheter var detta offentliga ställningstagande ett naturligt val av Kekkonen, den långvariga förespråkare och förebyggare för goda östliga relationer han var.¹⁷¹ Med denna teckning tar Kari nödvändigtvis inte ställning till rådande utrikespolitiska omständigheter, snarare till att talman Virolainens utlåtande tätt sig politiskt inkorrekt samt till att Kekkonen visst tog koll på läget då det verkligen gällde. Det som slutligen fick Kekkonen att ryta till var – något paradoxalt – budskapet utomlands ifrån: i Väst-Tyskland, där Kekkonen som bekant strax innan varit på resa och omsorgsfullt slutligen lyckats dementera tyskt finlandiserings-prat, har man nu tolkat det senast skedda som ett tecken på något motsatt.¹⁷² I sitt pressmeddelande den 20 juni beskyller Kekkonen riksdagens talman för att ha ”av för mig totalt ofattbara orsaker, gett fel vittnesmål om finsk utrikespolitik samt internationella position. Med detta förfarande har han förorsakat riket skada, vars betydelse för vårt internationella rykte för tillfället är omöjligt att överhuvudtaget utvärdera”.¹⁷³ Kekkonen uttalade sig i ärendet även i radio och tv.¹⁷⁴

Följande gång Kekkonen i synligare grad tog sig an övriga inhemska politiker, inträffade våren 1981, och var enligt Savola på initiativ från centerpartiet, där det redan noterats, att regeringen nog inte går att fälla utan hjälp från den redan gamla presidenten. Strax innan hade statsministerns eget parti, socialdemokraterna, försökt fälla regeringen.¹⁷⁵ Statsminister Koivisto var enligt president Kekkonen inte alltid snabb nog i sina ageranden, och denna konflikt eskalerade i april 1981, då Kekkonen krävde regeringens avgång på grund av långsamhet i lösandet av en oenighet gällande sociallagar som var förknippade med ett inkomstpolitiskt avtal.¹⁷⁶ Koivisto, å sin sida, enligt Tuikka visste

¹⁷⁰ Vihavainen 1991, 114.

¹⁷¹ Meinander 2006, 194-195, Vihavainen 1991, 46-76.

¹⁷² Uttrycker Finlands Bonn-ambassadör Arvo Rytönen i sitt hemligstämplade brev till Kekkonen 18.6.1979, vol 4.1.2, Poliitiikka, Urho Kekkonen, 1954-1992, kotelo 1. EUA.

¹⁷³ Tasavallan Presidentin lausunto 20.6.1979, vol. 3/62, Haastattelut ja lausunnot 1979. UKA; Skribentens egen översättning, originalet: Eduskunnan puhemies on syistä, jotka ovat minulle täysin käsittämättömiä, antanut väärän todistuksen Suomen ulkopoliitiikasta ja kansainvälisestä asemasta. Tällä menettelyllään hän on aiheuttanut valtakunnalle vahinkoa, jonka merkitystä kansainvälisen maineemme kannalta on tällä hetkellä mahdotonta edes arvioida”; Kekkonen och Virolainen hade varit offentligt oense även många tidigare gånger (*Ilta-sanomat* 7.7.1979). Så sent som i början av juni samma år hade Kekkonen beskyllt Virolainen för dennes uttalanden om att vilja öka mängden tjänstemän i riksdagen och ministerierna, Kekkonens brev till Virolainen 6.6.1979, vol. 4.1.2, Poliitiikka, Urho Kekkonen, 1954-1992, kotelo 1. EUA.

¹⁷⁴ *Ilta-sanomat* 7.7.1979.

¹⁷⁵ Savola (red.) 1982, 9-10.

¹⁷⁶ *Tiedonantaja* 4.9.1981, översiktsartikel om presidentspelet.

om att Kekkonen blivit svagare och vågade därmed utmana presidenten.¹⁷⁷ I en direkt tv-sändning förnekade Koivisto avgång genom att hävda, att regeringen åtnjuter riksdagens förtroende, inte presidentens.¹⁷⁸

Kari skildrade detta händelseförlopp via dessa två herrars hårstilar: Kekkonens hårlöshet rådde inte bot när Koivisto höjde tofsen sin (som Kari såviså gjort honom känd för) (Bild 18).¹⁷⁹ Savola anser att Koivisto, likt många partiordföranden, redan visste om Kekkonens försämrade hälsoläge. Samtidigt poängterar Savola, att tidigare hade statsministern inte varit kapabel att fortsätta efter ett dylikt uppträdande.¹⁸⁰

När statsministerns maktökning på detta sätt konkretiserades, fick Kekkonen således gå sin tidigare farhåga till mötes. Ännu ett drygt halvår tidigare hade Koivisto i samband med Kekkonens 80-årsdag berömt presidenten för uppvisad kunskap att lösa regeringspolitiska stenknutar i gott samarbete med regeringen.¹⁸¹ I anknytning till ifrågavarande konflikt figurerade eller hänvisades till Kekkonen ännu på två övriga teckningar av Kari, men på dessa är presidentens roll högst passiv.¹⁸² Ett paradigmskifte hade redan skett. Enligt Korhonen hade Kekkonen redan våren 1980 gett vika för Koivisto, vilket sedan underlättade maktskiftet.¹⁸³

¹⁷⁷ Tuikka 2013, 210.

¹⁷⁸ Savola (red.) 1982, 10; Majander 2013, 225. Jussila *et al.* 2006, 313: Koivisto försäkrade av justitiekanslern, att han inte har formellt tvång att avgå, eftersom han inte gått miste om riksdagens förtroende. Koivisto lovade offentligt, att han inte gör socialpaketet till en förtroendefråga. Talman Virolainen stödde Koivisto i ärendet genom ett uppmuntrande meddelande (red. anm.: även Virolainen i dåliga relationer med Kekkonen); Meinander 1999, 469: Koivisto försäkrade ytterligare sin ställning genom att göra en bytesaffär med regeringspartiet DFFF i sakfrågor, som gynnade bägge, parterna.

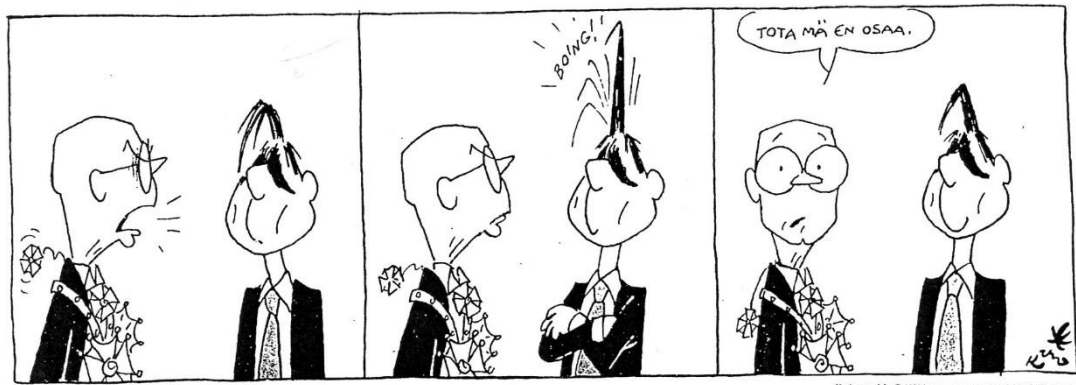
¹⁷⁹ *Helsingin Sanomat* 8.4.1981.

¹⁸⁰ Savola (red.) 1982, 10.

¹⁸¹ *Helsingin Sanomat* 4.9.1980.

¹⁸² *Helsingin Sanomat* 11.4.1981 och 15.4.1981.

¹⁸³ Korhonen 1999, 349.

Kari, copyright © 1981 by arrangement with Helsingin Sanomat

(Bild 18) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

3.6 Kekkonens sjukskrivning botar regeringskrisen

Regeringen fortsatte sitt arbete i och med att statsminister Koivisto förnekade det av presidenten utfärdade kravet om avgång. Regeringen hade också efter sin födsel drabbats av flertalet interna oangelägenheter i sakfrågor, i likhet med vad som uppkommit under och därmed fördröjt regeringsförhandlingarna. Så sent som i september 1981 var denna regering nära sitt fall då den än en gång var inne i en kris. Utrikesminister Väyrynen hade i samband med ett av de tidigare grälen kommit att mynta begreppet om att ”sova på saken”, och Kari låter Koivisto föreslå detta som en lösning för den nu aktuella krisen (Bild 19).¹⁸⁴ Kari riktar sin pik mot regeringen överlag och – än en gång – Väyrynen i synnerhet, och Kekkonen figurerar enbart som en detalj i form av presidentporträttet på väggen. Kekkonen höll fortsättningsvis avstånd till dagspolitiska frågor – och den tidigare incidenten med Koivisto inverkar sannolikt också åtminstone mentalt på presidenten, så som det nu i Karis teckning syns enbart hakan och bröstet av. Meinander poängterar, att Kekkonen borde ha avgått av hälsoskäl redan föregående höst, men att centerduon Väyrynen-Eino Uusitalo i sin rädsla över Koivistos presidentskap hindrade detta från att ske, och att vid avgörande stund hösten 1981 höll den borgerliga knappa majoriteten inte, då sfp höll sig utanför centerns försök att fälla regeringen.¹⁸⁵

¹⁸⁴ *Helsingin Sanomat* 9.9.1981; T. ex. Kari 1982, 19.

¹⁸⁵ Meinander 2010, 151.

(Bild 19) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Följande dag efter utgivandet av denna teckning kom Kekkonen dock att sjukskriva sig, och återvände heller inte senare till sitt ämbete.¹⁸⁶ Statsminister Koivisto tog över som tf. president och regeringskrisen var således löst så gott som av sig själv.¹⁸⁷ Som av ett trollslag, uttrycker Meinander.¹⁸⁸ Koivisto själv uttryckte i *Iltalehti*, att Kekkonens sjukdom räddade regeringen.¹⁸⁹ Svenska tidningen *Aftonbladet* passade på att precisera, att ”Kekkonens sjukdom räddade Koivisto”.¹⁹⁰

¹⁸⁶ Sainio 1982, 149-184; Däremot citerar *Frankfurt Allgemeine Zeitung* 6.8.1981, som rapporterar, att presidentens kansli dementerar uppgifter om en tidiglagd avgång, ulkoasianministeriö Bonn 6.8.1981 saapunut sanoma, vol. 41/186, Lehtikirjoituksia, Presidentti Kekkosen asema ja seuraajakysymys, 1978-1981. UKA.; Visserligen hade pressen såväl inrikes som utrikes redan några dagar innan sjukskrivningen skrivit om Kekkonens hälsoläge. Finsk press rapporterade om att Kekkonens program inställts på grund av förkylning (*Helsingin Sanomat* 8.9.1981, *Uusi Suomi* 8.9.1981, *Aamulehti* 10.9.1981). *Svenska Dagbladet* skrev 10.9.1981 ”Kekkonen till sjukhus” och 13.9.1981 ”Kekkonen matt efter hög feber”; Efter sjukskrivningen fördes spekulationer om en slutgiltig avgång (t. ex. *Kansan lehti* 12.9.1981, *Keskisuomalainen* 12.9.1981, *Turun Sanomat* 12.9.1981, *Helsingin Sanomat* 23.9.1981, *Suomenmaa* 23.9.1981, *Uusi Suomi* 26.9.1981, *Svenska Dagbladet* 29.9.1981, *Iltalehti* 30.9.1981).

¹⁸⁷ Kari 1982, 22.

¹⁸⁸ Meinander 1999, 470.

¹⁸⁹ *Iltalehti* 12.9.1981.

¹⁹⁰ *Aftonbladet* 13.9.1981.

En vecka efter Kekkonens sjukskrivning utkom redan boken *Tamminiemen pesänjakajat – Kekkonen lähtee, kuka tulee?* av pseudonymen Lauantaiseura. Boken utvärderade kritiskt egenskaperna på ett 20-tal potentiella presidentkandidater.¹⁹¹ När Kekkonen var ur spel, kom det presidentspel han försökt dementera, att på allvar och med största möjliga synlighet att komma i gång.

Kekkonen var i slutet av sin presidentperiod försiktig med att lägga sig i dagspolitiska angelägenheter, ifall han inte definitivt ansåg sig tvungen. Motsvarande försiktighet i sina ageranden kan ses hos Koivisto, som lyckades hålla sin regering vid liv samt fanns på statsministerposten när presidenten sjukskrev sig, vilket banade Koivistos väg till seger i presidentvalet som kom att ordnas följande vinter.¹⁹² Koivisto själv har dock hävdad, att han inte ännu vår-sommaren 1981 visste ”desto mera” om Kekkonens försämrade hälsoläge, men att det med närmare eftertanke ter sig uppenbart, att han förväntades avgå från statsministerposten.¹⁹³ Det var således uppenbarligen inte enbart Kekkonen som behärskade det politiska spelet. Detta gällde såväl brukande av makt som val av rätt tidpunkt för agerandet.

På två år hade Kekkonen gått, från att ha varit så stark, att en regering inte kunde bildas medan han var utomlands, till att inte mera vara kapabel att så gott som ensam stöta regeringen – samma, som tidigare krävt hans initiativ för sin födsel. Kekkonens tillbakadragenhet, så väl avsiktlig som påtvingad, hade sina kostnader. Övriga aktörer kunde dra sina slutsatser av detta och agera där efter, så väl i ”verkligheten” som på Karis teckningar.

¹⁹¹ Lauantaiseura 1981.

¹⁹² DFFF-ledaren Aarne Saarinen hade redan tidigare offentligt beskyllt Koivisto för långsamhet i beslutsfattandet samt hävdad, att ett presidentspel gnagat på regeringens funktionsförmåga (*Helsingin Sanomat* 21.9.1980), senare förknippade den till partiet relaterade *Tiedonantaja* tidningen Kekkonen-Koivisto –incidenten med presidentspelet (4.9.1981).

¹⁹³ Koivisto 1994, 15-16.

4. Makt, karriär samt 80-årsjubiléet

80 år fyllde Urho Kekkonen under sin femte mandatperiod som president för republiken Finland. Den höga åldern kombinerat med ett redan långvarigt innehavande av presidentämbetet, samt en ökad samhällsdebatt kring om det skulle eller inte skulle förbli den sista ämbetsperioden för Kekkonen, bidrog måhända till att denna mandatperiod präglades av ett antal olika hedersbetygelser Kekkonen i ära. Allt från och med inledningen av den femte perioden till och med den plötsliga avgången kom varierande instanser med förslag och gärningar i ärendet, i synnerhet koncentrerade dessa sig kring Kekkoneus 80-årsdag i september 1980. I samband med Kekkoneus avgång kom även skämttecknare Kari Suomalainen att skapa ett verk för att beskriva och hedra Kekkoneus karriär och makt.

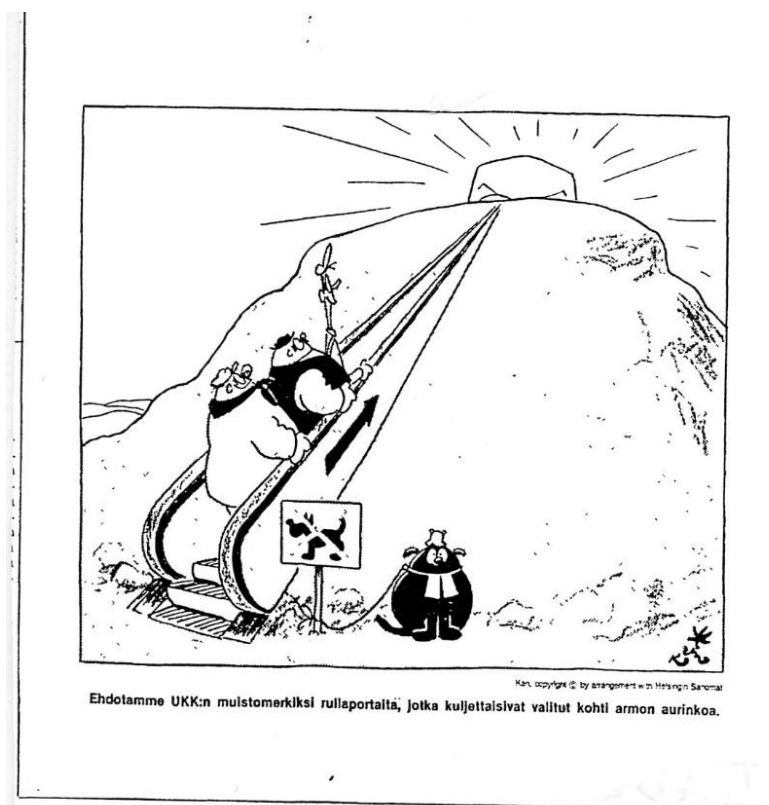
4.1 Rikets fader och urberg

Planer på memorerandet av Kekkoneus sällsynt långa presidentskap kom i gång redan strax efter att den femte mandatperioden inletts. Ett tidigt initiativtagande i ärendet var förslaget om att skapa ett massivt minnesmärke på fjället Saivaara i Enontekis i Lappland. Enligt skulptör Tapio Wirkkalas ritningar var tanken, att fem gigantiska stenpelare uppe på fjället skulle signalera Kekkoneus fem mandatperioder.¹⁹⁴ Förslaget väckte stort motstånd bland lokala renskötare, på vars boskaps betesmarker fjället låg, men samtidigt tankar på att grunda en hel nationalpark för Kekkonen antingen kring Saivaara eller mera österut, vilket senare kom att förverkligas – och någon kom i smyg också att föra ett Kekkonen-minnesplakat upp på Saivaara.¹⁹⁵ Kari skildrar Kekkonen själv som den

¹⁹⁴ Kari 1979, 50 och *Suomen Kuvalehti* 18/78 (daterad 5.5.1978). Tidningen skriver vidare, att detta beställningsverk enligt skulptör Tapio Wirkkala skall bli ett "minnesmärke på naturens villkor" i Saivaara. Skribentens egen översättning, originalet: "Muistomerkki luonnon ehdoilla".

¹⁹⁵ Enligt *Ilta-sanomat* 14.4.1978 kräver och *Hufvudstadsbladet* 15.4.1978 föreslår Finlands naturskyddsförbund, att Kekkoneus staty reses till Koilliskaira, samt att riksdagen bör stifta en lag om att grunda Kekkoneus nationalpark i Koilliskaira, samtidigt motsätter sig förbundet Kekkoneus efterskidares (perässähihtäjät, fi) förslag om att bygga nationalparken till Saivaara. *Suomenmaa* hävdar 22.4.1978, att Kekkonen redan har en etablerad skidstuga på Saivaara. *Suomenmaa* skriver 25.4.1978, att projektet enligt Kekkonen inte får störa renarna. Den 14.5.1978 skriver både *Kansan Uutiset* och *Suomenmaa*, att lokala renskötare med flera motsätter sig Saivaara-planen. *Helsingin Sanomat* skriver 23.5.1978, att enligt Kekkonen kan minnesmärket resas på Saivaara, ifall lapplänningarna så vill. Följande vår efterlyser Sodankylän luonnonsuojeluyhdistys, att den redan regionalplanlagda Koilliskaira naturparken döps efter

gigant, som väntar uppe på fjället. Det egentliga minnesmärket, enligt teckningen, är en rulltrappa, som för de utvalda (övriga stora partikaraktärerna) upp mot nådens sol (Kekkonen), men Samlingspartisten (som under Kekkonens tid var i ständig opposition) liknas med hundar, vilka inte äger tillträde upp (Bild 20).¹⁹⁶ Teckningen inkluderar även en tydlig parallell till en av Kari's teckningar från början av Kekkonens presidentskap: vid midsommartid 1961 en del partikaraktärer – bortsett från Kekkonens agrarförbundet – vid en sjö och väntar på att solen (Kekkonen) lägger sig (Bild 21).¹⁹⁷ Detta kom aldrig att ske – Kekkonen blev omvald för en andra mandatperiod följande vinter. Soikkanen poängterar, att Kari ofta hade flera olika nivåer i sina bilder och deras symbolik: midsommarsolen går aldrig ner.¹⁹⁸

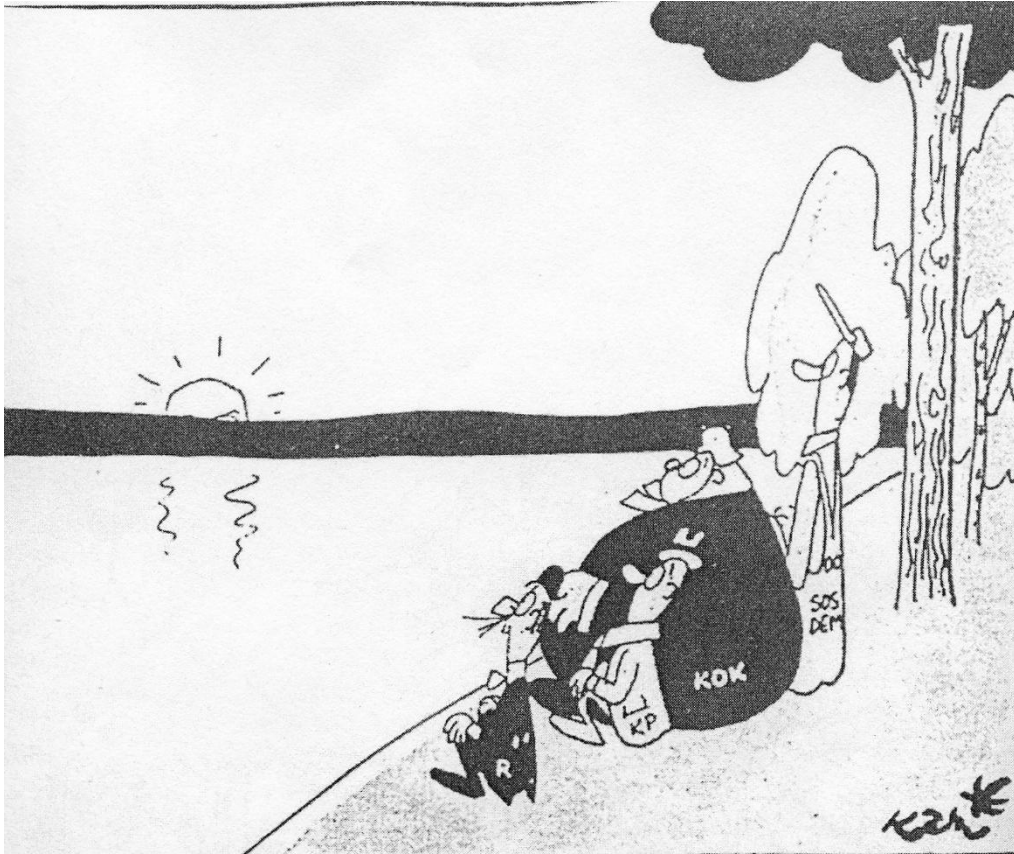
(Bild 20) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Urho Kekkonen, och att beslutet är gjort innan dennes 80-årsdag hösten följande år (*Kansan Uutiset* 13.3.1979). Senare restes på Saivaara ett minnesplakat Kekkonens skidturer till ära, även om lokala renskötare blev upprörda av detta och krävde, att en nationalpark skulle grundas på stället – varken Lapplands landshövding eller Enontekis kommun motsatte sig förslaget eller plakatet (*Ilta-sanomat* 22.4.1978 och 13.9.1980). Enligt *Aamulehti* (30.9.1980) restes minnesplakatet i smyg; Kekkonen själv önskade att lapplänningarna skulle som sin 80-årsgåva åt honom utföra donationer till Lapin korkeakoulusäätiö (*Pohjolan Sanomat* 16.8.1980).

¹⁹⁶ *Helsingin Sanomat* 19.3.1978.

¹⁹⁷ *Helsingin Sanomat* 23.6.1961.

¹⁹⁸ Timo Soikkanen, intervju, Åbo 3.2.2016.

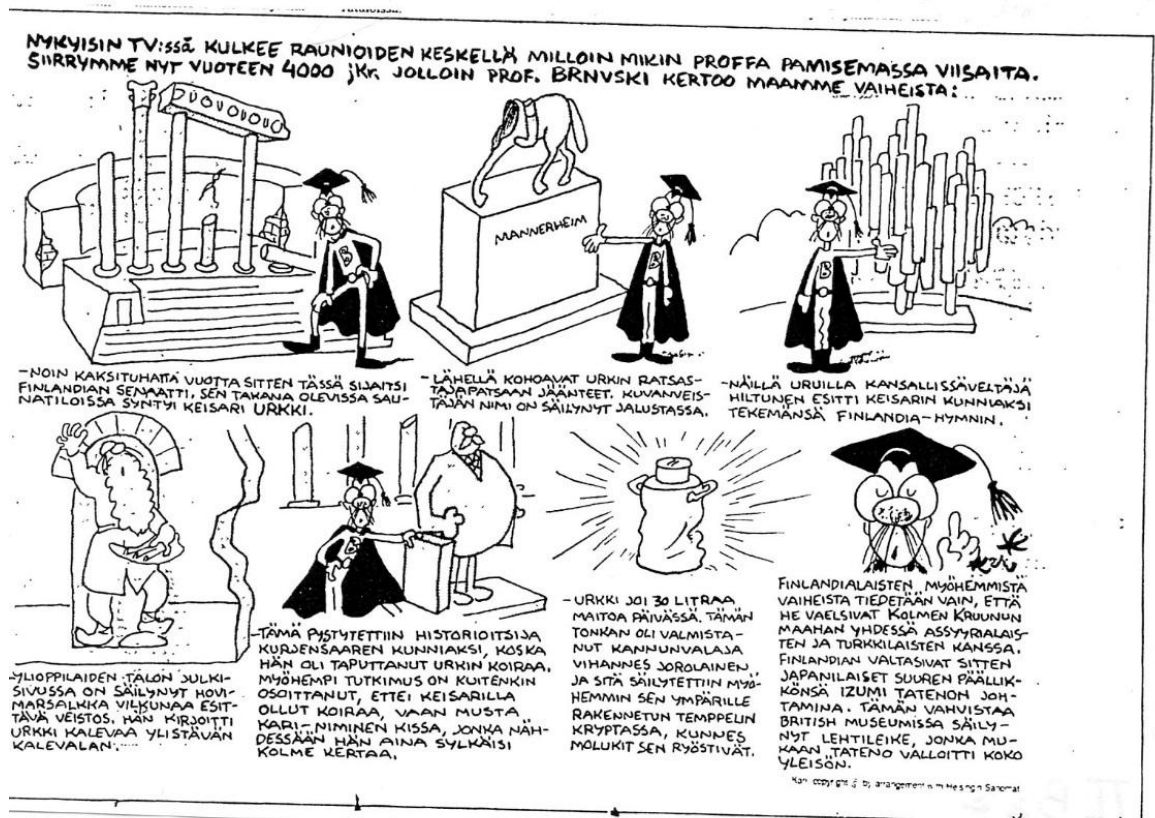
(Bild 21) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Kekkonens hemlandskap Kajanaland hade, bekostat av Finska Akademin, inlett ett stort minneskultursprojekt med stark anknytning till Kekkonen, och presenterade detta offentligt hösten 1978.¹⁹⁹ Projektet inkluderade exempelvis 115 timmar inspelade intervjuer med den unga Kekkonens samtid. Helsingin Sanomat rapporterade i en bred artikel den 8 oktober 1978, om hur projektet hade förorsakat en Kekkonen-feber i Kajanaland: Vuolijoki kommun hade köpt en gård som Kekkonen ägt på 40-talet (byggnaderna sedermera i dåligt skick), på begäran köpte Kajana stad ett gammalt trähuskvarter där Kekkonen tillbringat skolår (även det sedermera i dåligt skick) även om staden ännu inte visste vad den skulle göra med kvarteret, och ”Kekkonens kajanaländska rötter rotas och dyrkas med en sådan iver, att kajanaländarna redan funderar, när avtryck från Kekkonens skor lyfts upp från marken...”. Dessutom presenterades diverse olika

¹⁹⁹ *Suomenmaa* 28.2.1978, *Aamulehti* 2.9.1978, *Helsingin Sanomat* 27.9.1978; Projektet skulle vara klart i november 1979, men ännu i början av hösten 1979 saknades ett forskningstillstånd (*Ilta-sanomat* 20.8.1979).

föremål Kekkonen använt i sina unga år – samt en vid tiden redan omdebatterad mjölkhink som påstods ha tillhört Kekkonen.²⁰⁰

När sedan Kari två dagar senare, i samband med Aleksis Kivi –dagen 1978, tar upp Kekkonen och Kajanaland –projektet, fäster han uppmärksamhet särskilt vid mjölkhinken. Inspirerad av detta skildrade Kari – passligt på bemärkelsedagen till en av Finlands viktigaste författare – en hel mytologi kring folket Finlandia och dess mytiske, allsmäktige ledare Urkki (Bild 22).²⁰¹

(Bild 22) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Karis teckning driver med många centrala eller som sådana klassificerade finsknationalistiska myter, och förankrar samtliga av dessa med den store ledaren Urkki, men samtidigt riktar Kari undagömd kritik mot något som vuxit sig till en stor ledardyrkan. I en lång artikel med rubriken "Kun henkilöpalvonta tuli tavaksi" i Helsingin

²⁰⁰ Helsingin Sanomat 8.10.1978. Skribentens egen översättning, originalet: "Kekkonen kainuulaisia juuria tongitaan ja palvotaan sellaisella innolla, että kainuulaiset jo tuumivat milloin Kekkonen kengän painallukset nostetaan maasta..."

²⁰¹ Helsingin Sanomat 10.10.1978.

Sanomat ett drygt år senare funderar Virkkunen kring Kekkonens position: han har uppnått en enastående position i Finland, men företeelserna kring den ultimata makten – till exempel flera olika till objektet anknyttande prylar – är kanske trots allt inte enbart finska, snarare inkluderar de från utsidan inlärda element. Enligt Virkkunen har i Finland under Kekkonens överlånga ämbetsperiod uppstått en Kekkonen-kult, som Kekkonen själv inte skapat, men som han inte heller försökt hindra.²⁰²

Daniel arap Moi tillträder presidentsämbetet i Kenya våren 1978 efter att ha varit den enda kandidaten i valet. Tre dagar efter heroistiska Urkki med mjölkhinken –teckningen ritar Kari, hur Kekkonen läser om det skedda valet ur tidningen och befäller sin vaktmästare skicka en hälsnings-gratulation: ”Moi. UKK” (Bild 23).²⁰³ Det direkta humorvärdet i teckningen finns i sambandet mellan Moies efternamn och den lika stavade finska hälsningen, men samtidigt kommer Kari åt att betona Kekkonens position: de flesta gångerna hade han själv blivit omvald utan någon egentligen trovärdig motkandidat, och samtidigt är hans position vid det här laget redan så stark, att han kan anta sig vara känd även så långt söderut från Finland som i afrikanska Kenya.²⁰⁴ Teckningen anknyter tydligt till så väl det för tiden allt vanligare offentliga användandet av akronymet UKK, som till den ceasarism som enligt Timo J. Tuikka börjat drabba Kekkonen allt mera.²⁰⁵

²⁰² *Helsingin Sanomat* 23.12.1979. Rubriken på svenska (skribentens egen översättning): ”När persondyrkan blev en vana.”

²⁰³ *Helsingin Sanomat* 13.10.1978; Figuren kunde också vara en adjutant, men enligt Porvali (1999, 112) beskriver Kari själv denne som en vaktmästare.

²⁰⁴ Meinander 2006, 194: åren 1968, 1974 och 1978.

²⁰⁵ Porvali 1999, 112; Tuikka 2013, 206-208.

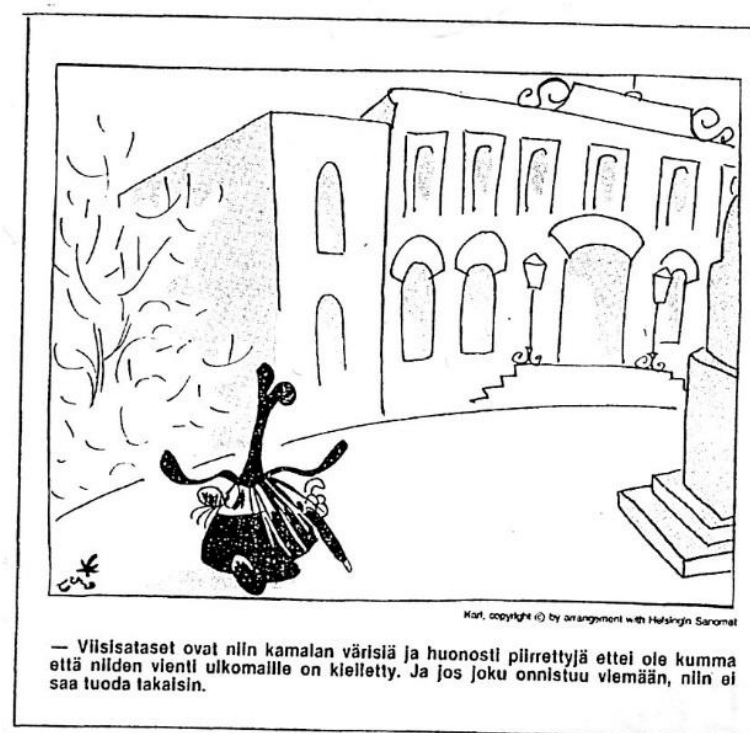
(Bild 23) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Kritik mot Kekkonen, eller åtminstone mot det offentliga betonet av hans framskjutna position, riktar Kari genom 500-markssedeln, som bär Kekkonens bild och som utgavs år 1975 till ära av Kekkonens 75-årsdag och den då i Helsingfors arrangerade europeiska samarbets- och säkerhetskonferensen (senare: ESSK).²⁰⁶ På teckningen grubblar Karis alter ego över sedelns usla illustration och därmed utlysta export- och importförbud (Bild 24).²⁰⁷ Enligt Soikkanen gällde inget direkt exportförbud av dessa, snarare skulle det ha gällt försiktighet kring landets rykte, eftersom pengar med bild av levande och makthavande statsöverhuvud lätt kan tolkas som persondyrkan.²⁰⁸

²⁰⁶ Häikiö 1997.

²⁰⁷ *Helsingin Sanomat* 4.3.1979.

²⁰⁸ Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 3.2.2016.

(Bild 24) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

4.2 Födelsedagsfestligheterna manifesterar den överlägsna makten

Kekkonen hedrades på flertalet olika sätt i samband med sin 80-årsdag hösten 1980.²⁰⁹ Även Kari var med på noterna, ibland genom att lyfta fram paradoxer, ibland genom att betona jubilarens framstående, ibland genom att vara intrigant.

Den franska presidenten Valéry Giscard d'Estaing kom på ett besök till Finland 2-3 juni 1980.²¹⁰ Där Kekkonen (Bild 25) på flygfältet tar emot Giscard d'Estaing, medan forna vetenskapsmän på molnet ovanför värnar om de gamla kulturella relationerna länderna emellan, antyder Kari inför besöket kanske, att Kekkonen ser sig själv som en garant för (även) dessa relationer, men samtidigt kan det ses som Karis hyllning till att Kekkonen

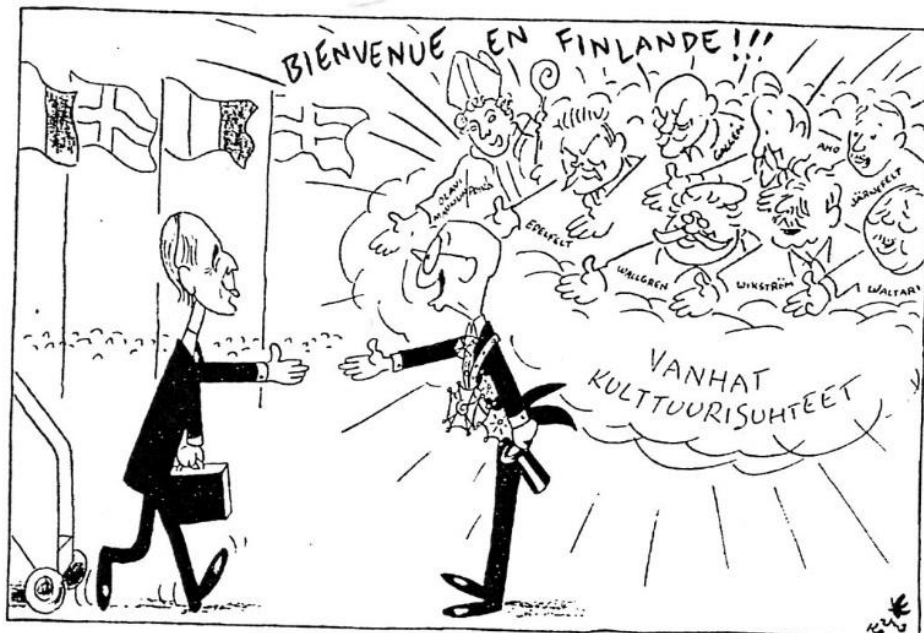
²⁰⁹ Paasikivi-samfundet utgav Kekkonens 80-årsjubileumsmedalj (*Helsingin Sanomat* 17.8.1980). Inspirerad av det planerade motionsinstitutet grundades på Åland en fond i Kekkonens namn för att hedra 80-åriga Kekkonen med avsikt att främja kondition och fysisk rehabilitering på Åland, med tillstånd för insamlingen givet av landskapsstyrelsen (*Åland* 21.8.1980). Även ett specifikt motionsevenemang anordnades Kekkonens 80-jubileum i ära, och en bok med samtliga deltagares namn överräcktes som "folkets gåva" till presidenten, boken vägde 32 kilogram, UKA vol. 5/289, Suomen Ladun onnitteluaadressi 3.9.1980, osallistujat laturetkillä ympäri Suomen vähintään 20 km (80 cm pitkä 32 kg). UKA.

²¹⁰ Enligt *Turun Sanomat* 29.8.1979 och *Tiedonantaja* 30.8.1979, var besöket sedan länge eftertraktat.

inte glömt heller det västra väderstrecket under sitt presidentskap.²¹¹ Ländernas gemensamma kulturarv som grund för de finsk-franska relationerna var också något som Kekkonen tog upp vid sina lunch- och middagstal för Giscard d'Estaing på presidentens slott på gästens ankomstdag.²¹²

Enligt Korhonen inträffade dock en av Kekkonens hälsomässigt sämre dagar under besöket, och under en diskussion med Giscard d'Estaing "försvann Kekkonen ur denna värld" för en stund. Detta skall ha fått Giscard d'Estaing att kommentera för sin medhjälpare något om Kekkonens sinnestillstånd.²¹³ Matti Klinge fungerade som tolk på tillställningen, och i sina memoarer tar han upp motsvarande iakttagelser om Kekkonens kondition.²¹⁴

KARI

Kari, copyright © 1980 by arrangement with Helsingin Sanomat

(Bild 25) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

²¹¹ *Helsingin Sanomat* 1.6.1980.

²¹² vol. 3/65, Puheet, syntyvaiheet ja reaktiot, 1980. UKA; På besökets agenda stod främst relationerna och frågorna mellan Finland och Sovjetunionen samt mellan Frankrike, NATO och USA, och dessutom mellanöstern och Afghanistan (den senare hade Sovjetunionen invaderat året innan, red. anm.), vol. 23/32, Vierailu Suomeen, Ranskan presidentti Giscard d'Estaing, 2-3-.6.1980, 1980. UKA.

²¹³ Korhonen 1999, 334. Skribentes egen översättning, originalet: "katosi tästä maailmasta".

²¹⁴ Klinge 2015, 69.

När Kekkonens 80-årsdag stundar, ritar Kari hur Kekkonens företrädare som president, J. K. Paasikivi står uppe på ett moln och bittert konstaterar, att det han i tiderna fick som gåva var – sparken (Bild 26).²¹⁵ Som den gamle fosterlandskämpen och Kekkonen-kritikern Kari var, är det inte så konstigt att han valt en sådan här synpunkt på det hela: Kekkonen hade som statsminister under Paasikivis presidentperiod blivit en karaktär Kari ofta drev med, och det var just Kekkonen som tillträdde efter Paasikivi i ämbetet. I själva verket var Paasikivi 76 år gammal när han tillträdde presidentskapet, 80 år när han blev omvald samt 86 år när han inte blev omvald. Kanske Kari också ville lyfta fram det faktum, att Paasikivi trots sitt vida engagemang för Finland under tidig självständighet och efter krigen, blev väldigt besviken, när han inte nådde den avgörande omgången i presidentvalet mera 1956, även om han då längre inte var bland de ursprungligen uppställda kandidaterna.²¹⁶

Visserligen avtäcktes Paasikivis minnesmärke i Helsingfors senare under år 1980 på initiativ av Paasikivi-samfundet, den 27 november då det förflutit 110 sedan hans födsel. I sitt avtäckningstal berömde Kekkonen Paasikivi för det arbete denne gjort för fosterlandet.²¹⁷ Tiden var mogen. Redan året innan hade Kekkonen närvarat, när Paasikivis minnesskylt avtäcktes på väggen till dennes hemhus.²¹⁸

²¹⁵ Paasikivi var president 1946-56, levde 1870-1956; *Helsingin Sanomat* 27.8.1980.

²¹⁶ "Kun Kekkonen presidentiksi valittiin": enligt Majander förväntade sig Paasikivi rentav, att han skulle bli ombedd som "svart häst" till presidentvalet, och att han blev djupt besviken då frågan inte kom förrän andra omgången i elektorvalet. När Paasikivi sedan blev utslagen, ska han ha upplevt det som "ett förstörande av sitt livsverk".

²¹⁷ Tasavallan Presidentin puhe J. K. Paasikiven muistomerkin paljastustilaisuudessa 27.11.1980, vol. 3/66, Tervehdyksiä, UK:n lähettämiä tervehdyksiä kirjallisina, eri tilaisuuksiin, 1980. UKA.

²¹⁸ *Helsingin Sanomat* 27.10.1979: vid tiden för avtäckandet fungerade huset som Turkiets ambassad.

KARI

Kari, copyright © 1980 by arrangement with Helsingin Sanomat

— Että mitäkö minä aikani sain lahjaksi? Potkut.

(Bild 26) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Sin 80-årsdag den 3 september firar Kekkonen sedan som hur frisk och kry som helst, åtminstone enligt Karis teckning: där Kekkonen mottar den skadedrabbade regeringen, och visar var de kan finna ett motionsinstitut (Bild 27).²¹⁹ Den ett drygt år tidigare tillsatta regeringen hade drabbats av meningsskiljaktigheter redan i förhandlingsskedet, och en intern konkurrens fortsatte även efter det.²²⁰ Nu är teckningens Kekkonen, som inte lagt sig i regeringens gräl, en skarp och välmående 80-årsjubilar, som gläder sig över att bråkstackarna kommer på besök, och samtidigt värnar han över deras välmående genom att berätta var de finner motionsinstitutet.²²¹ Motionsinstitutet hänvisar till en anläggning vid namn UKK-instituutti, som kom att grundas i Tammerfors den kända motionären Urho Kaleva Kekkonen (därav akronymet UKK) och hans 80-årsdag till ära.²²²

²¹⁹ *Helsingin Sanomat* 3.9.1980.

²²⁰ Se föregående kapitel i denna studie; Redan vid föregående årsskifte hade *Ilta-sanomat* i förutspått, att Kekkonens 80-årsdag skulle betyda den verkliga inledningen på den politiska hösten (IS 29.12.1979), kanske med hänvisning även till den sinsemellan grälände regeringen.

²²¹ Den här gången var regeringen dagsaktuellt oense om budgeten, och tog en tidsfrist över Kekkonens födelsedag (*Helsingin Sanomat* 2.9.1980).

²²² *Helsingin Sanomat* 3.9.1980; Presidenten hade också hyllats med bl. a. motionsevenemanget Presidentin tarpominen i Nådendal i augusti 1979 (*Helsingin Sanomat* 20.8.1979), samt ett allmänt

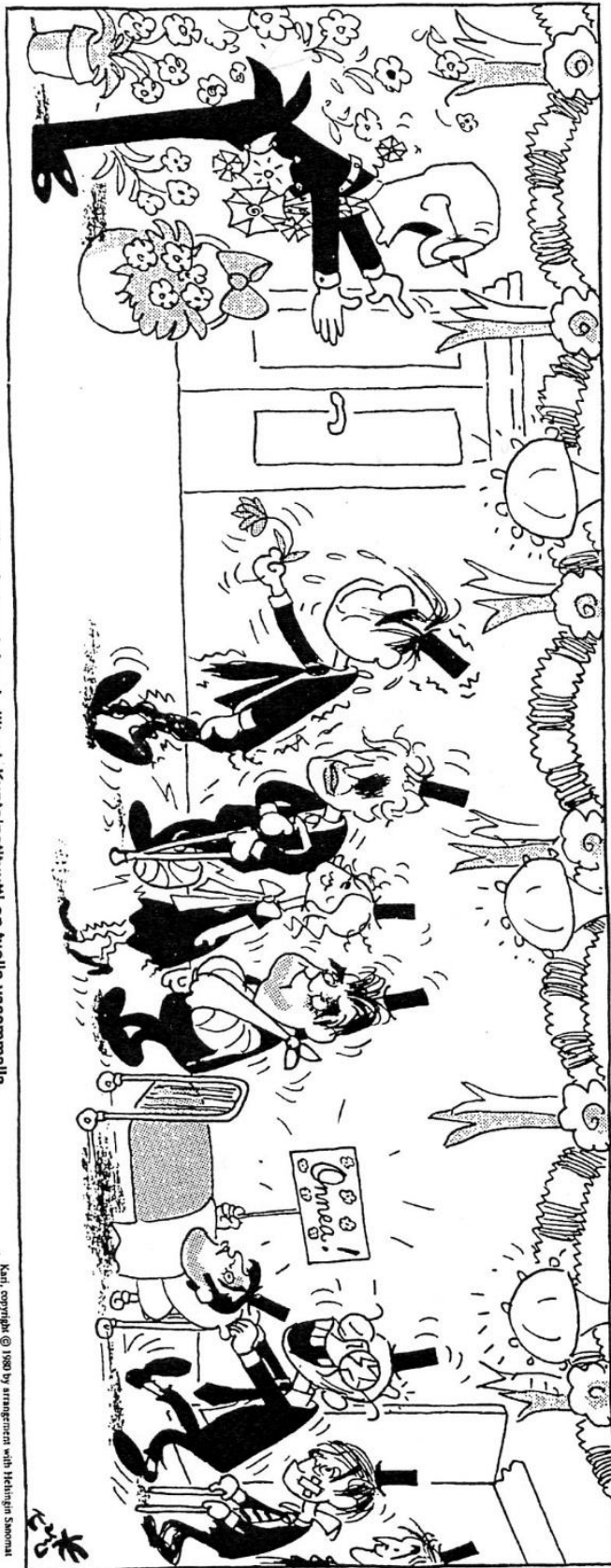
I det stora hela är teckningen en hyllning för den jubilerande presidenten, och den handikappade regeringen gör ju inte Kekkonens position svagare. Utöver regeringen överlag är det i synnerhet Paavo Väyrynen specifikt som får en pik på tekniken där han förs in på en sjukbädd: Väyrynen's uttalande om "sova på saken" hade blivit ett "flygande uttryck".²²³ Detta var inte den enda gången Kari hade hänvisat till detta eller något annat av Väyrynen myntat begrepp i sina teckningar.²²⁴ Kari lyckas tangerar det, att Kekkonen under besöket av riksdagens talmän och generalsekreterare får höra, att riksdagen försäkrar institutionens finansiering med hjälp av donation, något som enligt Helsingin Sanomat gjorde jubilarerna positivt överraskad.²²⁵

skidlopp, kansanhiihto (fi), vintern 1979-1980 (*Helsingin Sanomat* 16.11.79). Arrangören Suomen Latu ihågkom Kekkonen sedan med ett diplom å alla deltagares vägnar på själva jubileumsdagen (vol. 41/171, Lehtiartikkelit, UK:n 80-v. päivä, - Saivaara ja Koilliskaira 1975-, -UKK kuntoinstituuttisäätiö, -Laturetket, - "Tamminiemi" kirja ym., 1975-1980, 1981. UKA). En UKK-vandringsrutt invigdes på Koli (Kajanaland&Norra Karelen) vid tiderna för Kekkonens födelsedag (*Helsingin Sanomat* 28.8.1980). Utöver motionsevenemangen utgavs dagen till ära också flertalet nya böcker (*Kaleva* 28.8.1980); På sin 80-årsdag utgav Kekkonen ingen officiell hälsning (vol. 3/66, Tervehdyksiä, UK:n lähettämiä tervehdyksiä kirjallisina, eri tilaisuuksiin, 1980. UKA), men däremot talade han inför svenska, danska, norska och sovjetiska delegationer och diplomatkårer på en lunch bjuden av statsministern (vol. 3/64, Puheet, TP:n kappaleet 1980. UKA). På morgonen hälsade Tapiolan kuoro på presidenten med körsång (*Helsingin Sanomat* 4.9.1980); Kring dessa tider figurerade Kekkonen också som beskyddare för några idrotts- och motionsevenemang: åtminstone orienterings-VM i Tammerfors 1979 (enligt *Suunnistaja*-tidningens VM-bilaga 15.6.1979) samt scouternas Karelia –storläger i Koilliskaira 1979 (*Uusi Suomi* 6.8.1979). Samtliga grundskolor, gymnasium samt yrkesskolor hade dessutom blivit uppmanade att anordna två timmar gymnastik för eleverna på Kekkonens 80-årsdag (*Helsingin Sanomat* 4.9.1980).

²²³ lentävä lause, fi.

²²⁴ Även t.ex. 23.5.1981. En annan Väyrynen-relaterad ofta förekommande hänvisning i Kari's produktion kom att bli jalasmökki t.ex. *Helsingin Sanomat* 30.10.1982, 16.1.1983 och 2.2.1983), en liten stuga i Keminmaa som Väyrynen hävdade att han bor i i stället för Helsingfors, även om Lapplands centralvalnämnd senare tog en motsatt ståndpunkt i ärendet (Kari 1983, 30-31, 62).

²²⁵ *Helsingin Sanomat* 4.9.1980; Målsättningen var från början, att institutets grundande skulle stödjas med en medborgarinsamling, vars målsättning var att uppnå 20 miljoner mark (*Suomenmaa* 29.4.1980), även målsättningen sänktes senare till 10 miljoner mark (*Helsingin Sanomat* 7.8.1980).

— Kiltos ja tervetuloa, haittusi! Kuntoinstituutti on tuolla vasemmalla.

Kari, copyright © 1989 by arrangement with Helsingin Sanomat

(Bild 27) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Kampgatan, där Kekkonen med fru Sylvi bott innan Urhos presidentskap, i centrala Helsingfors, omdöptes till Urho Kekkonen gatan som ännu en hedersbetygelse i samband med presidentens 80-årsdag.²²⁶ Redan följande natt hade från varsin ända av gatan skruvats bort en skylt: finskspråkiga i ena ändan och svenskspråkiga i den andra. Reparationsavdelningen på stadens byggnadsverk gjorde dock hastigt nya skyltar, och installerade dem.²²⁷ Enligt Karis version var det Kekkonen själv som omhändertog (den finskspråkiga) skylten, för att hemma i Ekudden ha den på väggen och belåtet kunna beundra den från sin fåtölj (Bild 28).²²⁸ Än en gång tar Kari tillfället i akt för att betona hur Kekkonen i hans tycke är maktfullkomlig och åtminstone den här gången i viss mån narcissistisk av sig. Det är av Kari knappast något språkpolitiskt ställningstagande att enbart den finska skylten skulle ha dugt för Kekkonen, snarare är det en stilfråga i enighet med Karis till utseendemässigt redan enkla tillvägagångssätt i sina teckningar. Ifall Kari hade velat ta ställning till att Kekkonen har något emot det svenska språket, hade detta gjorts gällande även på andra sätt i denna teckning.

(Bild 28) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

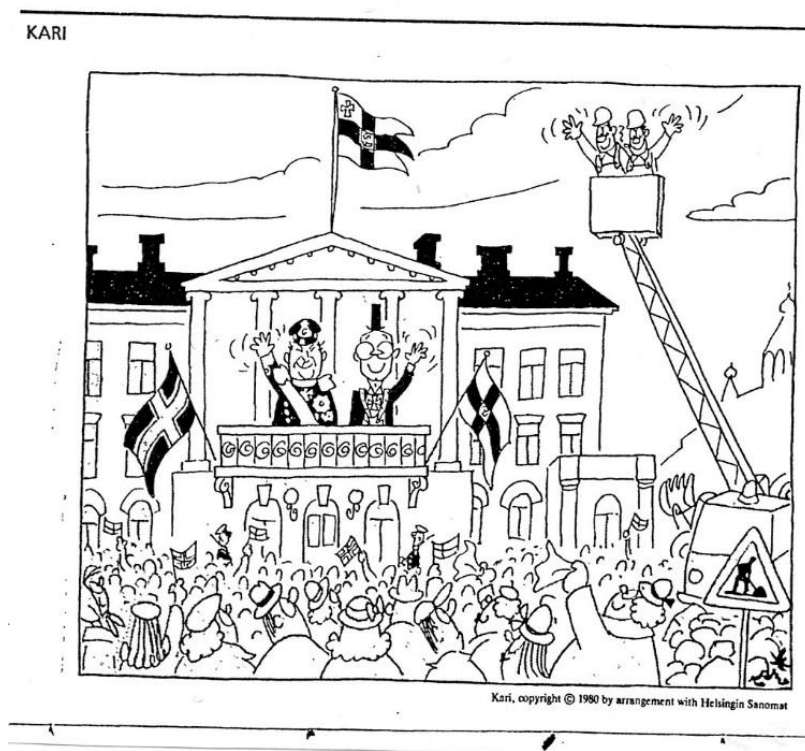
²²⁶ *Helsingin Sanomat* 4.9.1980.

²²⁷ *Suomenmaa* 5.9.1980.

²²⁸ *Helsingin Sanomat* 5.9.1980.

4.3 En etablerad och målmedveten äldre statsman

Kekkonens 80-årsfirande hade fått en stor och positivt laddad uppmärksamhet bland folket.²²⁹ Åtminstone enligt Kari uppfattning kan detta lyft anses ha fortsatt ännu över en månad efter själva bemärkelsedagen: när Norges kung Olav V besöker Finland, ritar Kari hur denna kung samt Kekkonen glada vinkar från presidentslottets balkong ner till folket, som vinkar tillbaka. Två byggnadsmän deltar från sin lyftkran (Bild 29).²³⁰ Denna Kekkonen, skildrad av Kari, älskade att stå i fokuset framför folket, och då spelade det inte så stor roll om den iscensatta skildringen avbildade en verklig händelse, eller om det enbart handlade om nyhetsparodi kring presidentens popularitet bland folket.

(Bild 29) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

I samband med sitt 75-årsjubileum hade Kekkonen uppmärksammats med en 500-markssedel med sin bild på, samt ett jubileumsmünt. Meinander beskriver ESSK som

²²⁹ *Helsingin Sanomat* 4.9.1980 rapporterade med rubriken "Kadunmieskin juhli presidenttiä" från Salutorget i Helsingfors, där Kekkonen gick genom den jublande folkskaran från presidentens slott till Smolna för att äta en jubileumsmiddag.

²³⁰ *Helsingin Sanomat* 8.10.1980; Besöket ägde rum 7.-10.10.1980, vol. 23/33, *Norjan kuninkaan vierailu 7.-10.10.1980*. UKA.; Suomi 2000, 589. Norges utrikesminister besökte Finland kring samma tider.

Kekkonens stjärnstund, hyllning till hans verk samt förverkligandet av dennes kungstanke.²³¹ Kekkonens Finland stod värd för Europeiska samarbets- och säkerhetskongressen, som kom att stabilisera förhållanden i kalla krigets värd. Enligt Soikkanen var det just kring Kekkonens 75-årsfestligheter som ivern bland folket var som högst.²³² En titt på Karis skämtteckningar i nära eller direkt anknytning till bemärkelsedagen vittnar om det samma: på sin teckning 1) den 31 augusti 1975 skildrar Kari, hur Kekkonens dåtida utmanare och kritiker Veikko Vennamo missnöjt kollar på 500-markssedeln med Kekkonens bild på, bara för att få en hög Kekkonen-slantar på sig från växelkassan (Bild 30); 2) den 3 augusti 1975 skildrar Kari, hur en pigg och kry Kekkonen vaknar i sin säng och ser på väckarklockan samt glatt utbrister: ”Ojdå, den är ju redan kvart före hundra”. Karis alter ego knackar på fönstret, och längre bort på Ekuddens gård syns en lång kö av invånare som kommit för att gratulera jubilaren med varsin blombukett (Bild 31).²³³

Bägge åren uppmärksammades jubilaren Kekkonen på många sätt: folkfest på torget, högt uppsatta utländska gäster, samt hedersbetygelser av många slag.²³⁴ Även om det enbart var fem år emellan dessa jubileum, var den mentala atmosfären kring jubilaren helt annan: 1975 var Kekkonen på toppen av sin karriär i och med att ESSK-slutakten hade undertecknats i Helsingfors en månad innan presidentens bemärkelsedag, 1980 betraktades Kekkonen redan som en äldre statsman, kanske delvis på grund av att han själv åtagit sig en mer tillbakadragen roll än tidigare. Dock redan vid tiden beskrev Helsingin Sanomat beskrev ESSK som ”veteranens stjärnstund” och presidentens 75-årsfestligheternas stämning som ”miniatyr-ESSK”.²³⁵ Kekkonen själv poängterade

²³¹ Meinander 1999, 458-462; Vihavainen 1991, 168: många i landet blev besvikna när Kekkonen inte tilldelades Nobels fredspris senare samma år 1975.

²³² Soikkanen, Timo, intervju, Åbo 3.2.2016.

²³³ *Helsingin Sanomat* 31.8.1975; *Helsingin Sanomat* 3.9.1975.

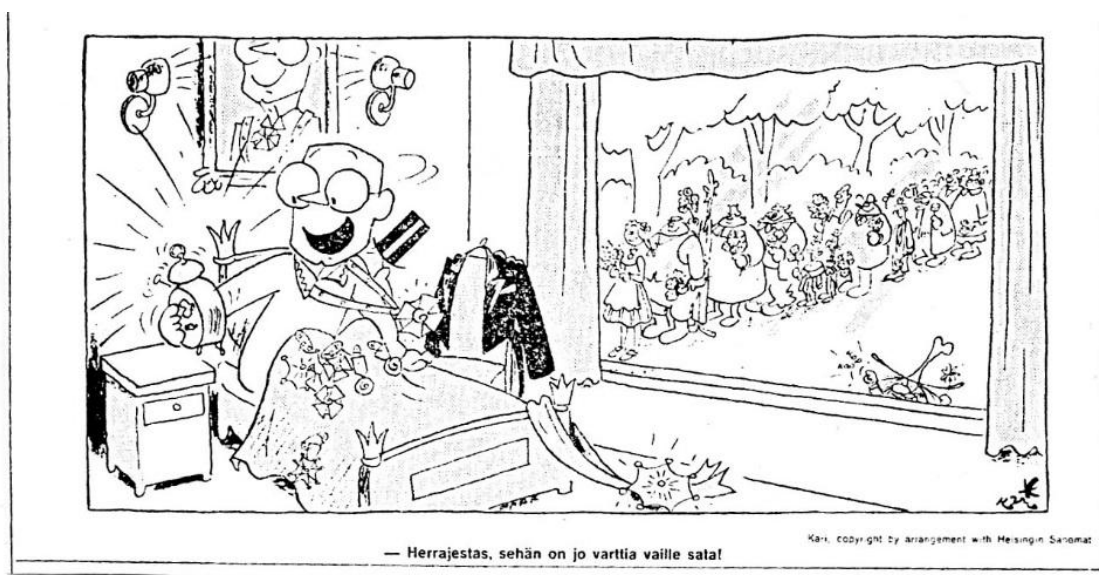
²³⁴ Åtminstone 1975 hade Kekkonen tydligen spontant bestämt sig för att gå över Salutorget för att kunna hälsa på folket där under sin färd från Statsrådets festlokal till Presidentens slott efter att ha ätit en lunch bjuden av statsministern (*Helsingin Sanomat* 4.9.1975); Utöver jubileumsmyntet hedrades Kekkonen sin 75-årsdag till år med sedvanliga frimärken och specialsigill (erikoisleima, fi) (*Helsingin Sanomat* 22.8.1980); Exempelvis var det knappast av slumpen som en år 1975 invigd isbrytare döptes till ”Urho” (till exempel modig på finska), även om också övriga av tidens nya isbrytare fick namn enligt gamla inhemska myter: Kontio, Otso (bägge är synonymer för karhu, det vill säga björn på svenska).

²³⁵ *Helsingin Sanomat* 2.8.1975, skribentens egen översättning, originalet: ”Veteraanin uran tähtihtiä”; *Helsingin Sanomat* 3.9.1975, skribentens egen översättning, originalet: ”pienois-Etykin tuntu”; Redan på sin 70-årsdag hade Kekkonen fått besök av utländska värdegäster från grannländerna (*Helsingin Sanomat* 22.8.1980).

senare, att ESSK för Finland innebar ett nytt forum för att befrämja de för landet ”livsviktiga säkerhetsproblemens fredliga lösande”.²³⁶

(Bild 30) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

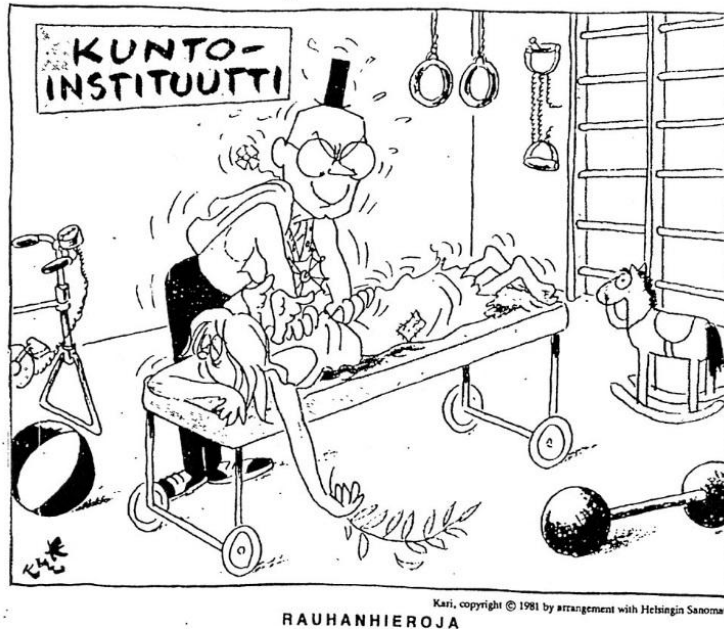

(Bild 31) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Kekkonens långvariga strävan till ett kärnvapenfritt Norden var dagsaktuellt vid ESSK-konferensen, men återigen vid årsskiftet 1980-81, vilket Kari kombinerade med motionsinstitutet, där Kekkonen enligt tecknaren aktivt strävade till att massera fram fred (Bild 32), eller ”hieroa rauhaa”, en idiomatisk finsk term vars dubbelbemärkelse framgår

²³⁶ Kekkonen 1980, 185. Skribentens egen översättning. Originalen: ”elintärkeiden turvallisuusongelmien rauhanomaista ratkaisua”.

ur teckningens handling.²³⁷ Institutet hade redan grundats, men den egentliga verksamheten inleddes inte förrän 1984, då dess utrymmen i Tammerfors blivit färdigbyggda.²³⁸

(Bild 32) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

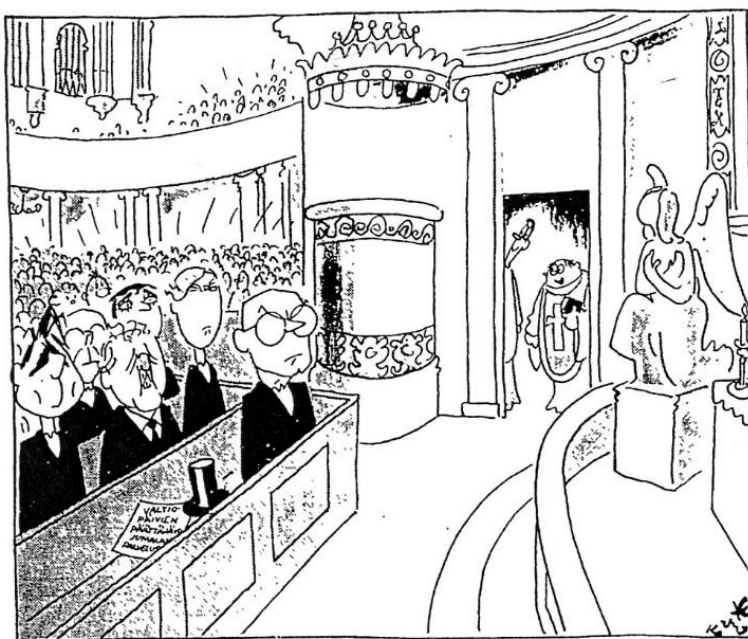
²³⁷ *Helsingin Sanomat* 3.1.1981; Våren 1978 hade det förekommit en del pressdebatt då Kekkonen igen föreslagit ett kärnvapenfritt Norden (*Tiedonantaja* 16.2.1979): bl. a. skriver *Helsingin Sanomat*, att Norska pressen är försiktig vad idén beträffar (15.5.1978), medan Sovjetunionen fann förslaget viktigt (16.6.1978). Väyrynen upprepade förslaget i Förenta Nationerna (*Demari* 2.6.1978). Följande höst besöktes Finland av kommendören för Nato-medlemslandet Norges försvarsmakt (*Helsingin Sanomat* 10.9.1978). Enligt Kekkonens dagböcker övergav USA tanken om det kärnvapenfria Norden år 1981 (Urho Kekkonen, *päiväkirjat* 1981. UKA). Ännu föregående vinter hade den svenska tidningen *Dagens nyheter* (24.2.1981) sett det kärnvapenfria Norden som en av de största frågorna i det norska parlamentsvalet följande höst. Detta efter att Sovjetunionen åter erbjudit garantier för ett kärnvapenfritt Norden (*Helsingin Sanomat* 22.1.1981).

²³⁸ "UKK-instituutti – osaamista terveystieteiden edistämiseen" (24.9.2015); Institutets syfte är att forska i motionering (*Helsingin Sanomat* 12.4.1980) samt hälsa (*Suomenmaa* 7.8.1980); Kaihari (1984, 157): Tammerfors som ort för institutet berodde kanske främst på att stadsdirektör och Kekkonens gamla vän Pekkala ville återuppta sin vänskap med presidenten, dock förgäves.

4.4 Folkets favorit och samtalsämne

Framskjuten är Kekkonens position – bokstavligen – även i kyrkan, åtminstone enligt teckningen på vilken Kari skildrar riksdagens invigningsgudstjänst 1981 (Bild 33).²³⁹ Efter ensamma Kekkonen i första raden, går det att tydligt känna igen statsminister Mauno Koivisto, vice talman Veikko Helle samt talman Johannes Virolainen i raden bakom, samt inrikesminister-vice statsminister Eino Uusitalo och utrikesminister Väyrynen en rad bakom dem. Övriga riksdagsledamöter och andra deltagare i församlingen går inte att identifiera, men de fyller hela den resterande delen av kyrkbänkarna såväl nere i salen som uppe på balkongen. Den egentliga poängen med teckningen är prästernas konstaterande om att folk visst hittar till kyrkan – även om gudstjänsternas besökarantal börjat sjunka under 1980-talet.²⁴⁰ Oavsett den egentliga anknytande nyheten, är Kekkonens position enligt teckningen stark – så stark att han ensam har tillgång till första raden, oavsett om kyrkan i övrigt är fullsatt till bristningspunkten.

KARI

— Katsos ihmettä, kirkossa on yleisöä!

Kari, copyright © 1981 by arrangement with Helsingin Sanomat

(Bild 33) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

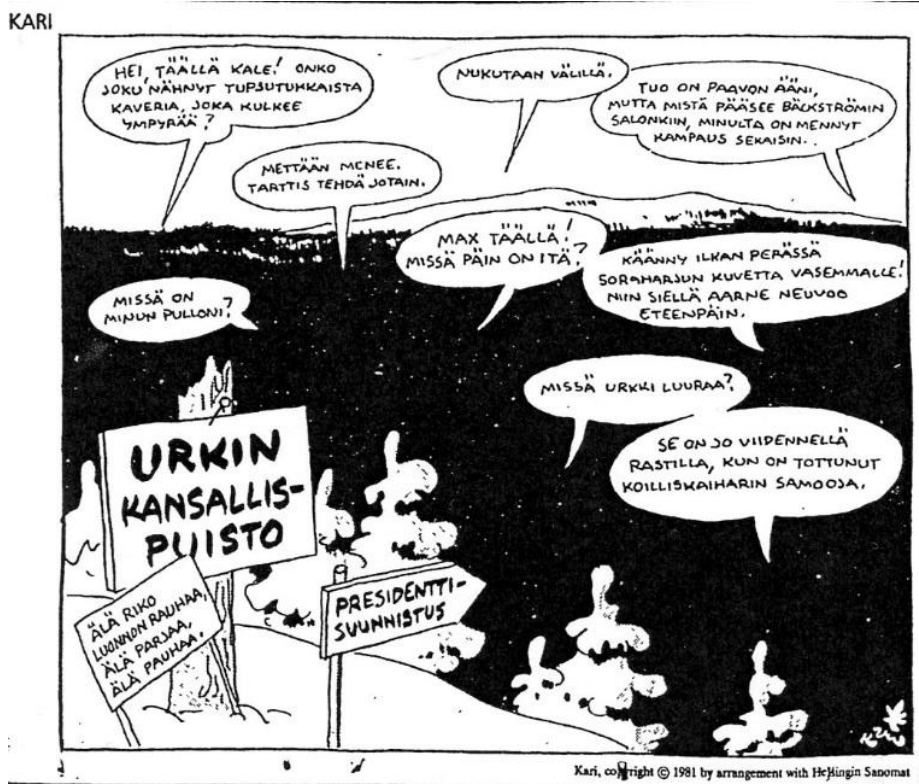
²³⁹ *Helsingin Sanomat* 9.1.1981.

²⁴⁰ Vantaan Lauri (1.4.2003).

I samband med sin 80-årsdag kom Kekkonen att hedras med att kalla en nationalpark i Koilliskaira i hans namn. I mars 1981 hade offentliga uppskattningar om Kekkonens eventuella karriärsavslutning redan förekommit en tid, och diverse eventuella kandidater hade småningom börjat väcka intresse bland folket.²⁴¹ Kari ritar, hur ett antal sådana kandidater deltar i tävlingen ”presidentorientering” i Kekkonens, eller Urkkis, nationalpark (Bild 34).²⁴² Perspektivet möjliggör inte igenkännandet av dessa tävlare, men utgående från pratbubblorna går det att räkna ut att åtminstone Väyrynen, Ahti Karjalainen, Max Jacobsson, Koivisto och Kalevi Sorsa deltar. Någon frågar sig, var ”Urkki” (Kekkonen) håller hus, och får svaret, att han redan hunnit till femte kontrollen, eftersom han är en så van vandrare i dessa trakter i Koilliskaira. Med andra ord tar Kari återigen upp Kekkonens överlägsenhet i jämförelse med övriga av tidens politiker: där de övriga deltagarna ännu letar efter den första kontrollen (presidentperioden), är Kekkonen redan framme vid sin femte (motsvarande), han som är så bekant med dessa miljöer – vilket hänvisar till såväl presidentens nära förhållande till naturen – i synnerhet i nordöstra Finland – som hans suveränitet inom det politiska spelet. Oavsett denna suveräna ställning Kekkonen innehade, noterade dock även Kari, att där Kekkonen var inne på sin femte presidentperiod, var det allt fler som aspirerade efter sin första. Och ingen sjätte period kom det att bli för Kekkonen, vilket såväl deltagarna, Kari som den breda allmänheten kom att slutgiltigt märka ett drygt halvår efter denna teckning.

²⁴¹ Suomen Gallup Oy:s enkät från 29.2.1979 berättar t.ex., att 73 % av besvararna antog Koivisto ställa upp och 43 % skulle rösta på honom, medan Sorsa får 52/7, Virolainen 40/3 och Karjalainen 38/4. Kekkonen figurerar däremot inte alls i svaren, vol. 41/186, Lehtikirjoituksia, Presidentti Kekkosen asema ja seuraajakysymys, 1978-1981. UKA.

²⁴² *Helsingin Sanomat* 21.3.1981.

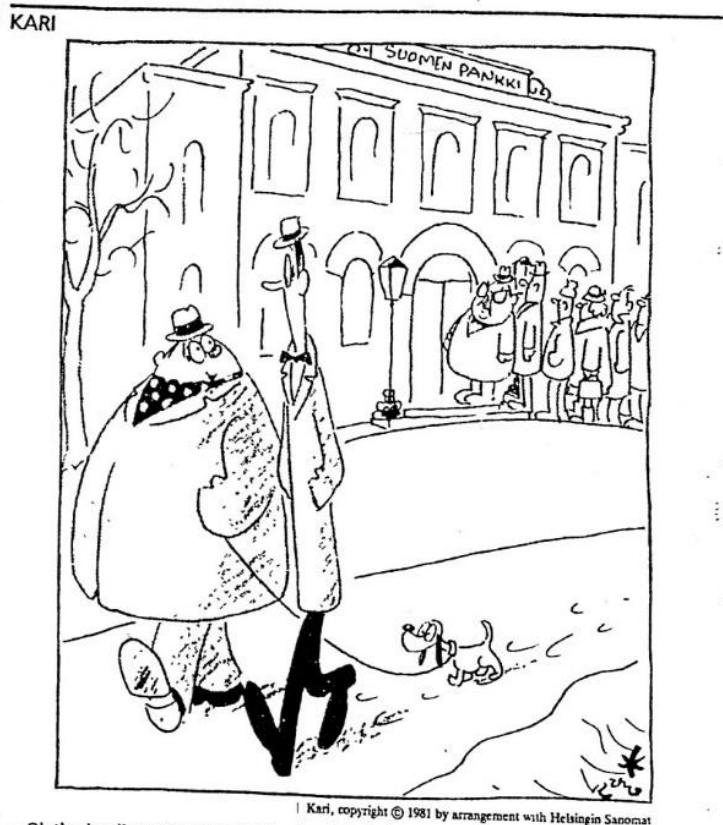
(Bild 34) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Kekkonen uppmärksammades med ett jubileumsmynt sitt 25-åriga presidentskap och sina fyllda 80 år till ära våren 1981.²⁴³ Kari tar inte desto mer ställning till själva myntet, men då den dras ur distribution, anser Kari – via mannen på gatan – att detta beror på att det på grund av myntets dåliga kvalitet inte går att åtskilja den elektors namn, som gav den avgörande rösten i valet år 1956 (Bild 35).²⁴⁴ Valet år 1956 var återigen högaktuellt i den offentliga diskussionen, när Kekkonens vän Kaihari gett ut en bok, där han spekulerade om vem som hade gett den avgörande rösten i valet, där Kekkonen ursprungligen utnämndes till president, och rösterna föll 151-149. Enligt Kaihari hade han och tammerforsiske kommunalpolitikern Erkki Lindfors övertalat socialdemokraten Penna Tervo att rösta på Kekkonen i den avgörande omgången.²⁴⁵

²⁴³ "Urho Kekkonen presidenttikauden 25-vuotisjuhlara".

²⁴⁴ *Helsingin Sanomat* 25.3.1981; En motsvarande kö som på teckningen, hade slingrat utanför Finlands Bank åtminstone i samband med utdelningen av Kekkonens 75-årsjubileumsmynt år 1975 (*Helsingin Sanomat* 4.9.1975, 22.8.1980); Dock var orsaken till jubileumsmyntet 1981:s bortdragning från distribution inte den stora populariteten bland folket, enligt Talvio (1993, 107) blev 10.000 exemplar osålda.

²⁴⁵ Kaihari 1981, 110-111. Red. anm.: påståendet går varken att bekräfta eller förneka, eftersom Tervo omkom i en bilolycka några veckor efter valet; "Kun Kekkonen presidentiksi valittiin": Majander förstår

— Oletko kuullut että Urkin juhlarahan jakelu keskeytetään, koska raaputuspinnan alla voittoäänen vuonna viisikymmentäkuusi antaneen valitsijamiehen nimi on niin himmeä ettei siitä saa selvää.

(Bild 35) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Det med från Sovjetunionen införskaffade reaktorer utrustade Lovisa kärnkraftverk fick sin andra reaktor färdig 1981.²⁴⁶ Vid tiderna för reaktorns invigning konstaterar Kekkonen, enligt Kari, att den liknar Paasikivis staty (Bild 36).²⁴⁷ Visst finns det utseendemässiga likheter mellan Paasikivis staty, som avtäcktes föregående höst, och det sätt på vilket Kari skildrar kärnkraftverket i fråga på denna teckning. Kanske Kari också varit ute efter att Paasikivis fredarbete möjliggjort ett dylikt energisamarbete länderna emellan – eller kanske han anser att detta är fel sätt att memorera Paasikivis livsverk på? Oavsett påminner personen som bildens Kekkonen riktar sitt konstaterande till,

inte, varför framstående socialdemokraten Penna Tervo skulle ha riskerat sin politiska framtid med någon sådan affär. Majander påminner vidare, att samlingspartisten Niilo Kosola var Kekkonens egna "misstänkta", medan Majander själv ser SFP:s Ture Hollstén som den sannolika "avgörande rösten". Rentola påpekar, att avgörande röster hade givits redan under de tidigare omgångarna, samt att alla röster var avgörande.

²⁴⁶ "Energiantuotanto: Historia" (29.1.2016).

²⁴⁷ *Helsingin Sanomat* 16.5.1981.

utseendemässigt väldigt mycket om Sovjetunionens samtida ledare Leonid Brezjnev. Koivisto och övriga finska ministrar med varsin cylinderhatt får på teckningen nöja sig med att se på och lyssna. Kari lyfter trots allt fram Paasikivi, och påminner om, att allt i Finland inte är Kekkonens förtjänst – vare sig det gäller inrikespolitik eller relationer till Sovjetunionen.

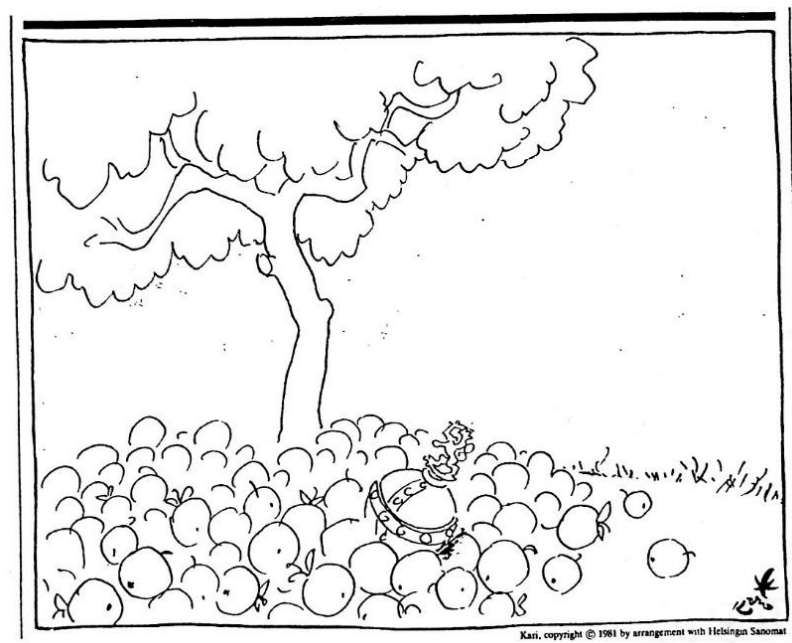
(Bild 36) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

4.5 Riksäpplet faller ner

Längs våren, sommaren och hösten 1981 försvinner Kekkonen ganska så totalt från Karis teckningar. Ibland figurerar Kekkonen fortfarande i den gamla klassiska ”herren på väggen” –rollen, när regeringen är upptagen med att syssla med sitt. Från och med sin sjukskrivning i början av september handlar de få Kekkonen –relaterade teckningarna om bristande information läkarna gett om presidentens hälsoläge.²⁴⁸ Kekkonens permanenta

²⁴⁸ *Helsingin Sanomat* 6.10.1981; T. ex. *Helsingin Sanomat* 23.5.1981 och 9.9.1981 (två dagar innan Kekkonens första sjukskrivningsfas); Kekkonens dagbok innehåller ännu från sommaren 1981 ett tidningsutklipp med förslaget, om att han skulle fortsätta i ämbetet även efter år 1984, Urho Kekkonen päiväkirjat 1981, UKA.

avgång i slutet av oktober skildrar Kari genom att ett presidentiellt maktemblem, riksäpplet, fallit från ett äppelträd tillsammans med höstens övriga rika äppelskörd (Bild 37).²⁴⁹ Tydligare än med hjälp av denna årstidsbundna referens hade Kari knappast kunnat antyda, att en era nu hade nått sitt slut. Teckningens atmosfär är nedstämd, men samtidigt är budskapet högaktningsfullt.

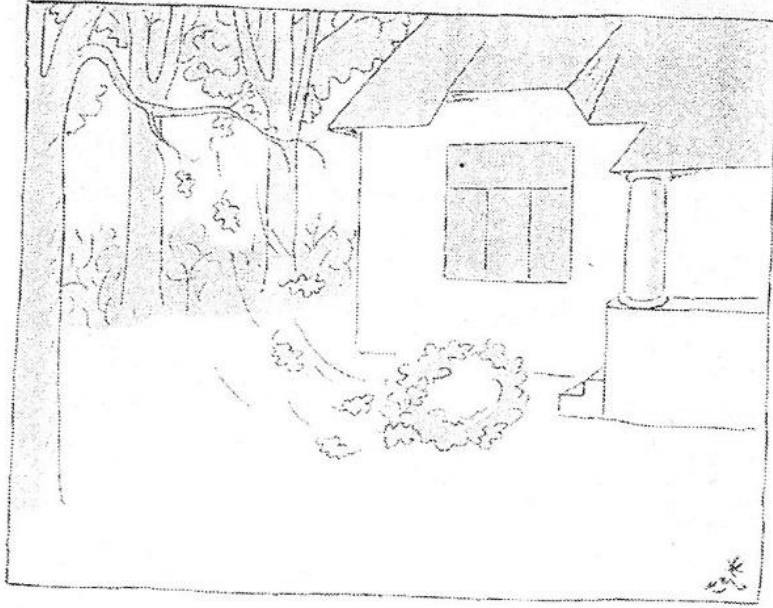
(Bild 37) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

Maktäpplet har fallit nedan, Koivisto går i valet från att ha varit tf. president till att bli republikens president, emedan Kekkonen går i pension. När Kekkonen knappt fem år senare avlider, skildrar Kari, hur höstens vindar formar en hederskrans utanför Ekuddens huvudingång (Bild 38).²⁵⁰ Enligt vad Kari berättat för Soikkanen, var denna syn vad han observerade då han instinktivt besökte Ekudden efter att ha fått besked om Kekkonens död.²⁵¹ Det var inte förrän nu som denna man slutgiltigt och för gott gick miste om sin guldgruva, något han dock hunnit befara redan över tre decennier tidigare.

²⁴⁹ *Helsingin Sanomat* 28.10.1981; Kari 1985, 312.

²⁵⁰ *Helsingin Sanomat* 1.9.1986; Av någon anledning nämns dock Kekkonens dödsdatum 31.8.1986. som bildens utgivningsdag av Ylönen (1998, 83).

²⁵¹ Timo Soikkanen, intervju, Åbo 3.2.2016.

(Bild 38) Copyright Kari Suomalaisen perikunta

6. Slutsatserna

President Urho Kekkonens tillbakadragenhet och särställning är ett genomgående tema i Kari Suomalainens skämtteckningar i Helsingin Sanomat om Kekkonens makt 1978-1981. Kekkonen lägger sig inte i politiska och vardagliga angelägenheter ifall han inte behöver, i övrigt är han alltid steget före eller ovanför samtliga övriga aktörer.

Ännu i början av betraktningsperioden, fram till våren 1979, är Kekkonen hur stark som helst: en regering kan inte bildas medan han är på ett utlandsbesök – tills makten tryter mot slutet, och våren 1981 lyckas han inte fälla den regering, i vilkens uppkomst han hade tvingats att ta initiativ till. Statsminister Mauno Koivisto vägrade ge vika. Kekkonens tillbakadragenhet hade sina kostnader – åtminstone kunde övriga av tidens dra sådana slutsatser av presidentens agerande eller icke-agerande: såväl i ”verkligheten” som på Kari's teckningar.

Kekkonens tillbakadragenhet berodde delvis av hans överlägsna maktposition och således nonchalans, men också på en försiktighet på grund av en sjukdom, med vars bekostnad han inte ville äventyra landets säkerhet. Sjukdomen blev offentlig i och med Kekkonens avgång på grund av hälsoskäl, medan de övriga av dessa aspekter kom Kari åt att skildra och iaktta i sina teckningar.

I samband med kommenterandet av Kekkonens offentliga 80-årsgåvor och övriga hedersnoteranden, understryker Kari den starka position Kekkonen innehade i landet. Samtidigt poängterar Kari, att Kekkonen är väldigt mån om sin maktposition och att presidenten också får övriga aktörer att tänka lika i ärendet – i synnerhet ifall de även själva gynnas av detta.

Vid sidan om Koivisto lyfter Kari fram J. K. Paasikivi som en motpol för Kekkonen. Jämförelsen mellan Kekkonen och dennes företrädare Paasikivi sticker upp i de sammanhang där Kari vill påminna och kritisera om Kekkonens framskjutna position. Paasikivi blir något av ett vapen för Kari i detta. Koivisto blir däremot Kekkonens efterträdare, och Kari iakttar, att Kekkonen inte längre kan motstå honom.

Kari tog del i den offentliga debatten, men i rollen av skämttecknare han hade, utnyttjade han möjligheten att ta konstnärliga friheter och tolka, dra slutsatser – något som inte var

möjligt i tidningsnyheter. Det var ju trots allt uttryckligen nyhetsparodi Kari sysslade med.

Den långsamma valsen som Urho Kekkonen hade önskat sig, kom att bli allt långsammare efter hand, och till sist klarade Kekkonen inte av att behärska den heller i en låg hastighet.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Otryckta källor

Urho Kekkonens arkiv, Orimattila (UKA)

Päiväkirjat 1978-1981

Päivälehdens museo, Helsingfors

”Kuva, sana, vapaus”, utställningsmanuskript 2016, Päivälehdens museo, Helsingfors.

Eino Uusitalos arkiv, Orimattila (EUA)

Otryckta avhandlingar

Turun yliopisto

Rastas 2014 J. Rastas, Vartio varjoja vastaan: Karin kuva suomettumisesta Kekkosen presidenttikaudella (pro gradu-avhandling, *Politiikan tutkimuksen laitos*, Turun yliopisto, 2014).

Tryckta källor

Järvi 1979

O. Järvi, *Parhaat pilapiirtäjämme*, Helsinki 1979.

Kaihari 1981

K. Kaihari, *Ratkaiseva ääni*, Espoo 1981.

Kari 1979

Kari, *Ei voi olla totta!*, Helsinki 1979.

Kari 1983

Kari, *Joutsenlampi jäässä*, Helsinki 1983.

Kari 1985	Kari, <i>Maxi-Kari : 1000 piirrosta 1951-1985</i> , Helsinki 1985.
Kari 1980	Kari, <i>Me tulemme taas</i> , Helsinki 1980.
Kari 1982	Kari, <i>Meidän sakki</i> , Helsinki 1982.
Kekkonen 1980	U. Kekkonen, <i>Tamminiemi</i> , Espoo 1980.
Kekkonen 1981	U. Kekkonen 1981, <i>Vuosisatani I</i> , Helsinki 1981.
Klinge 2015	M. Klinge, <i>Anarkisti kravatti kaulassa – muistelmia 1972-1982</i> , Helsinki 2015.
Lauantaiseura 1981	Lauantaiseura, <i>Tamminiemen pesänjakajat: Kekkonen lähtee – kuka tulee?</i> , Tampere 1981.
Majander 2013	M. Majander, Mauno Koivisto – yksinäinen sheriffi, filosofikuningas. S. Tiihonen, M. Pohls, J. Korppi-Tommola, <i>Presidentti johtaa: suomalaisen valtiojohtamisen pitkä linja</i> , 213-235, Helsinki 2013.
Meinander 2010	H. Meinander, <i>Kekkografia : historiaesseitä</i> , översättning Matti Kinnunen, Helsinki 2010.
Merikoski 1978	V. Merikoski, <i>Presidentinvalta vai parlamentarismi? Valtiosääntöuudistuksen näkymiä 1978</i> , Espoo 1978.
Moisala 1978	U. E. Moisala, <i>Presidenttipeli</i> , Jyväskylä 1978.
Niiniluoto 1990	M. Niiniluoto, <i>Karin ääni</i> , Porvoo 1990.
Porvali 1999	S. Porvali, <i>Kari – Tasavallan hovinarri: Dokumentti maailman parhaimpiin pilapiirtäjiin kuuluneen Kari Suomalaisen elämästä</i> , Tampere 1999.

- Sainio 1982 P. Sainio, *Mitä tapahtui Urho Kekkoselle. Viimeiset vaiheet presidenttinä*, Porvoo, Helsinki, Juva, 1982.
- Savola 1982 H. Savola (red.), *Näin saatiin presidentti – Raportti Kekkosen kauden päättymisestä ja vuosikymmenen presidentinvaaleista 1982*. Sanoma, Helsingin sanomat 1982.
- Soikkanen T. Soikkanen, *Presidentin ministeriö, ulkoasiainhallinto ja ulkopolitiikan hoito Kekkosen kaudella. 2, Uudistumisen, ristiriitojen ja menestyksen vuodet 1970-81*, Helsinki 2008.
- Suomi 2000 J. Suomi, *Umpeutuva latu. Urho Kekkonen 1976-1981*, Helsinki 2000.
- Talvio 1993 T. Talvio, *Suomen rahat*, 2. laajennettu painos, Helsinki 1993.
- Tuikka 2013 T. J. Tuikka, Urho Kaleva Kekkonen – Kainuusta Kekkosslovakiaan. S. Tiihonen, M. Pohls, J. Korppi-Tommola, *Presidentti johtaa: suomalaisen valtiojohtamisen pitkä linja, 190-212*, Helsinki 2013.
- Vihavainen 1991 T. Vihavainen, *Kansakunta rähmällään : suomettumisen lyhyt historia*, Helsinki 1991.
- Virkkunen 2013 J. Virkkunen, *Päivälehdän mies*, Helsinki 2013.

Tidningar och tidsskrifter

Aamulehti 1978-1981

Aftonbladet 1981

Dagens nyheter 1981

Demari 1978-1979

Financial Times 1978

Frankfurt Allgemeine Zeitung 1978-1981

Frankfurter Rundschau 1980

Helsingin Sanomat 1956-1986

Hufvudstadsbladet 1978-1979

Italehti 1981

Ilta-sanomat 1978-1980

Kaleva 1978-1980

Kansan lehti 1981

Kansan uutiset 1978-1979

Kauppalehti 1979

Keskisuomalainen 1981

New York Times 1978-1979

Pohjolan Sanomat 1980

Seura 1979

Sueddeutsche Zeitung 1979

Suomen kuvalehti 1978-1979

Suomenmaa 1978-1981

Suunnistaja 1979

Svenska Dagbladet 1981

Tiedonantaja 1979-1981

Turun Sanomat 1979-1981

Uusi Suomi 1978-1981

die Welt 1981

Åland 1980

Internetkällor

”Energiantuotanto: Historia”, utg. Fortum,
https://www.fortum.fi/fi/energiantuotanto/ydinvoima/Loviisan_voimalaitos/Historia/Sivut/default.aspx, hämtad 13.4.2016.

Häikiö 1997 M. Häikiö, ”Kekkonen Urho (1900-1986) tasavallan presidentti”, Kansallisbiografia-verkkojulkaisu (16.9.1997),
<http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/632/>, hämtad 13.4.2016.

Lautamies 2012 Lautamies: Ugandan musta historia, blogginlägg 18.11.2012, *Aamulehti Blogit*,
<http://aamulehdenblogit.ning.com/profiles/blog/s/ugandan-musta-historia>, hämtad 13.4.2016.

”UKK-instituutti – osaamista terveystieteiden edistämiseen”, utg. UKK-instituutti,
<http://www.ukkinstituutti.fi/instituutti>, hämtad 13.4.2016.

”Urho Kekkosen presidenttikauden 25-vuotisjuhlaraaha”, utg. Suomen rahapaja,
<http://www.suomenrahapaja.fi/fin/urho-kekkosen-presidenttikauden-25-vuotisjuhlaraaha/15546/dp>, hämtad 13.4.2016.

Vantaan Lauri (1.4.2003) Vantaan Lauri: Jumalanpalvelusten kävijämäärien lasku taittumassa, *Valomerkki.fi*, utg. Vantaan Lauri, Kirkko & Kaupunki och

Espoon seurakuntasanomat 1.4.2003,
<http://www.valomerkki.fi/vantaan-lauri/vantaan-lauri-arkisto/taittu>, hämtad
13.4.2016.

Vares 2009

V. Vares, ”Kanerva, Ilkka Armas Mikael”,
Porvarillisen työn arkisto (21.1.2009),
<http://arkisto.kokoomus.net/kokoomusbiografia/elamakerta-artikkelit/kanerva-ilkka-armas-mikael/>, hämtad 13.4.2016.

Intervjuer

Lähteenkorva, Pekka (arkivchef vid Urho Kekkosen arkisto), intervju, Orimattila
28.10.2015

Rastas, Jukka (doktorand i politisk historia vid Turun yliopisto), intervju, Åbo 18.3.2016

Soikkanen, Timo (professor emeritus i politisk historia vid Turun yliopisto), intervju, Åbo
3.2.2016

Soikkanen, Timo (professor emeritus i politisk historia vid Turun yliopisto), intervju, Åbo
18.3.2016

Audiovisuella källor

Goodman 1976

I. Goodman, LP. Häirikkö (FL 5008), San.: Emil von Retee, Säv.: Rudolf Holtz (paitsi A/3 ja B/6 Irwin Goodman), 1976.

Goodman 1978

I. Goodman, LP. Tyttö tuli (GDL 2006), San.: Emil von Retee, Säv.: Rudolf Holtz, 1978.

Goodman 1979

I. Goodman, LP. Keisari Irwin I (GDL 2020), San.: Emil von Retee, Säv.: Rudolf Holtz, 1979.

”Kun Kekkonen presidentiksi valittiin”, radiodokumentär, red. Seppo Heikkinen, experter docent Mikko Majander och professor Kimmo Rentola, Yle Radio 1 15.2.2016.

Forskningslitteratur

- Hallama 2001 A. Hallama, *Sydämen kieltä sydämelle*, Helsinki 2001.
- Häikiö 1993 M. Häikiö, *Presidentin valinta : miten valtionpäämiehet on Suomessa valittu, millaisiin poikkeusmenetelmin valinnoissa on turvauduttu ja miksi presidentin toimikautta jatkettiin kokonaan ilman vaalia vuonna 1973*, Porvoo 1993.
- Jussila *et al.* 2006 O. Jussila, S. Hentilä & J. Nevakivi, *Suomen poliittinen historia 1809-2006*, Helsinki 2006.
- Kaihari 1984 K. Kaihari, *Kun keinot loppuu niin konstit jää*, Helsinki 1984.
- Kivistö 2007 S. Kivistö (red.), *Satiiri : johdatus lajin historiaan ja teoriaan*, Helsinki 2007.
- Kivistö & Riikonen 2012 S. Kivistö & H. K. Riikonen, *Satiiri Suomessa*, Helsinki 2012.
- Klinge 1999 M. Klinge, Finlandisering. H. Meinander: *Finlands historia 4*, 2. upplagan, 455-457 Esbo 1999.
- Korhonen 1999 K. Korhonen, *Sattumakorpraali: Korhonen Kekkosen komennossa*, Helsinki 1999.
- Käkelä-Puumala 2007 T. Käkelä-Puumala, Autolla Manalaan. Menippolainen kuolema ja postmoderni alamaailma Thomas Pynchonin *Vinelandissa*. S.

- Kivistö (red.) 2007: *Satiiri: johdatus lajin historiaan ja teoriaan*, 172-191, Helsinki 2007.
- Meinander 1999 H. Meinander, *Finlands historia 4*, 2. upplagan, Esbo 1999.
- Tiihonen *et al.* 2013 S. Tiihonen, M. Pohls, J. Korppi-Tommola, *Presidentti johtaa: suomalaisen valtiojohtamisen pitkä linja*, Helsinki 2013.
- Ylönen 1995 M. Ylönen, *Karin suomalainen. Karin piirrokset suomalaisuuden legitimointina*, doktorsavhandling, Tampereen yliopisto, Tampere 1995.
- Ylönen 1998 M. Ylönen, *Karin Suomi. Karin piirrokset suomalaisuuden kuvana*, Porvoo 1998.
- Ylönen 2001 M. Ylönen, *Pilahistoria : Suomi poliittisissa pilapiirroksissa 1800-luvulta 2000-luvulle*, Helsinki 2001.
- Zilliacus 2014 C. Zilliacus, Guss Mattson idag. Föredrag vid Svenska litteratursällskapet i Finland årshögtid den 5 februari 2014”, *Historiska och litteraturhistoriska studier* 89 (2014), 7-14.